
BILTEN

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNICA	3
PREDGOVOR	4
AKTIVNOSTI I PROJEKTI DRUŠTVA U 2025. GODINI	5
IZAZOVI PREVOĐENJA SJEDNICA HRVATSKOG SABORA	11
KAKO PREVODITELJI ZNAKOVNOG JEZIKA BRINU O SVOM MENTALNOM ZDRAVLJU I NOSE SE S "IZGARANJEM" NA POSLU?	14
RADIONICE - MORALNO PROSUĐIVANJE	18
TIMSKI RAD I PREVODITELJSKE DILEME KROZ PRIZMU MORALNOG PROSUĐIVANJA	21
EMOCIONALNA SAMOREGULACIJA PREVODITELJA ZNAKOVNOG JEZIKA KROZ PRIZMU MORALNOG PROSUĐIVANJA	26
CERTIFICATE IN INTERNATIONAL SIGN INTERPRETING - CISI	31
THE EUROPEAN CENTRE OF MODERN LANGUAGES - ECML	35
EFSLI KONFERENCIJA 2025., LISABON	37
OBILJEŽAVANJE MEĐUNARODNOG DANA ZNAKOVNIH JEZIKA 2025.	40
OD PRIZNANJA DO SLUŽBENOG JEZIKA	42
ZNAKUJMO	44
SMJERNICE SVIMA SVUGDJE	46
ZNAKOVI INKLUZIJE	48

RIJEČ UREDNICA

Dragi čitatelji,

Stižemo i do našeg 5. broja Biltena i ponosni smo na sve što smo postigli u ovoj godini. Kao i uvijek, nadamo se da ćete pronaći ponešto za sebe u mnoštvu tekstova koje vam donosimo. I dalje ostajemo vjerni našoj misiji, a to je informiranje članstva i javnosti o struci prevoditelja u Hrvatskoj i svijetu, podizanje svijesti o važnosti prevoditelja, te pružanje uvida u rad Društva, njegove ciljeve i buduće planove čime se jača zajednica i profesionalni razvoj prevoditelja.

Uvodno smo se pozabavili kratkim presjekom vijesti kroz cijelu godinu koje su dokazale koliko smo aktivni i ambiciozni bili i koliko smo doprinijeli samoj vidljivosti Društva.

Kolegice Irena Vučinić i Marina Vukojević s kolegom Nenadom Bolfekom podijelili su s nama izazove prevođenja sjednica Hrvatskog sabora, koje su redovito visoko zahtjevne.

Nadija Lovreković pisala je o mentalnom zdravlju prevoditelja i izgaranju na našem poslu. Temi koja se učestalo ponavlja zadnjih godina.

Spomenut ćemo i radionice o moralnom rezoniranju koje je održala naša članica, Marija Čulina, a koje podižu svijest o profesionalnim i etičkim dilemama u prevođenju. Marija je proširila temu moralnog prosuđivanja kroz osvrt na utjecaj moralnog prosuđivanja na timski rad i emocionalnu samoregulaciju prevoditelja.

Cjeloživotno učenje ključno je za profesionalni i etički odgovoran rad prevoditelja znakovnog jezika. Znakovni jezici su živi jezici koji se kontinuirano razvijaju, a društveni, obrazovni i tehnološki konteksti u kojima se prevođenje odvija stalno se mijenjaju. Iz osobnog iskustva o važnosti kontinuiranog usavršavanja piše i Nives Gotovac, polaznica jednog od programa Sveučilišta Rochester Institute of Technology (RIT).

Pišemo i o raznim događanjima u Europi kao što je ECML radionica u Grazu te efsli konferencija u Lisabonu.

S ponosom, i ove godine, možemo istaknuti obilježavanje Međunarodnog dana znakovnih jezika prevođenjem cijele emisije Dobro jutro, Hrvatska – trenutak koji je značajno doprinosi vidljivosti hrvatskog znakovnog jezika u medijima.

Posebno nas veseli inicijativa i kampanja Europske unije gluhih za priznavanjem znakovnih jezika država članica EU o kojoj se možete informirati u našem Biltenu.

Zahvaljujemo svima koji su svojim trudom, zalaganjem, podrškom i suradnjom doprinijeli zajedničkim postignućima na koja smo izrazito ponosni. Vjerujemo da će naredna godina biti još uspješnija.

Pozivamo vas na čitanje i na vašu podršku u narednim izdanjima.

Sretna i uspješna 2026.godina!

Nives Gotovac i Nadija Lovreković

PREDGOVOR

Drage kolegice i kolege,

Imala sam samo dojam, no ovogodišnji pregled rada potvrdio mi je da iz godine u godinu uistinu radimo sve više. U protekloj godini odobreno nam je financiranje za tri projekta, najviše do sada, a proveli smo i velik broj aktivnosti.

Ovu godinu pamtit ćemo i po našem uredu, koji je napokon u potpunosti funkcionalan i spreman za sve naše aktivnosti i projekte.

Uistinu smo puno postigli. U sklopu projekta “*Znakujmo*” nastavljamo raditi na udžbenicima HZJ-a i pripremamo udžbenik B1 razine, pokrenuli smo periodičke Vijesti Društva. Nastavili smo s radionicama naše drage kolegice Marije Čuline. Uspješno smo završili projekt “*Pristupačnost putničkih informacija za osobe oštećena sluha*” te su videi na HZJ i IS dostupni na četiri zračne luke - Split, Rijeka, Pula i Osijek. Odradili smo sjajne prijevode u suradnji s Kazalištem KNAP. Obilježili smo 10 godina od donošenja *Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalih sustava komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj*. Krenuli smo s radionicama HZJ i kulture Gluhih u sklopu projekta “*Znakovi inkluzije*”. Započeli smo pripreme za efsli konferenciju koja će se sljedeće godine održati u Zagrebu 11.-13. rujna 2026.

Bilo je tu i drugih aktivnosti i projekata, o kojima možete više pročitati u nastavku Biltena pa vas pozivam na čitanje.

Želim nam i dalje uspješne godine, još snažniji profesionalni rast i dobru suradnju. Sretno nam!

Nives Gotovac

AKTIVNOSTI I PROJEKTI DRUŠTVA U 2025. GODINI

Što smo radili 2025. godine

I dalje ne mogu sakriti ponos svime što smo odradili ovu godinu pa vam s veseljem donosim pregled aktivnosti i projekata prema mjesecima.

Veljača

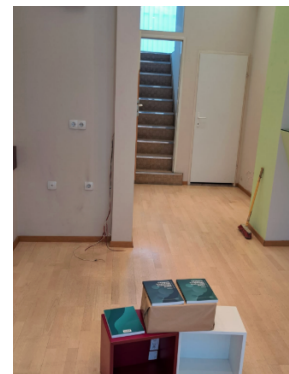
Projekt Znakujmo

Odobreno nam je financiranje u sklopu Erasmus+ projekta koji provodimo s kolegama iz Gradske organizacije gluhih Beograda - GOGB. Nastavljamo rad na projektu čiji će konačni rezultat biti udžbenik razine B1. Riječ je o uistinu velikom i važnom iskoraku u edukaciji jer nadograđuje postojeća znanja i omogućuje višu razinu učenja HZJ.

Konačno naš ured

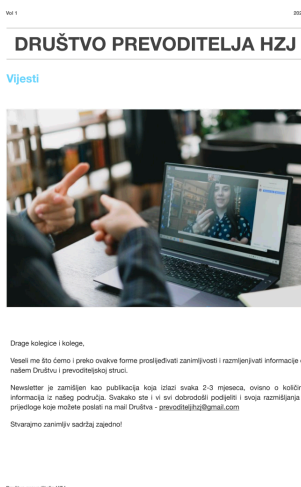
A konačno imamo i naš ured! U veljači smo potpisali ugovor s kolegama iz udruge DLAN, s kojima dijelimo prostor, te smo preuzeli ključeve ureda. Nakon brojnih radova prostor je konačno spreman za sve naše aktivnosti i projekte. Sretni smo što imamo mjesto na kojem se možemo okupljati, educirati, provoditi projekte, ali i jednostavno družiti, sve kako bi naš rad bio još kvalitetniji i uspješniji!

Vijesti Društva

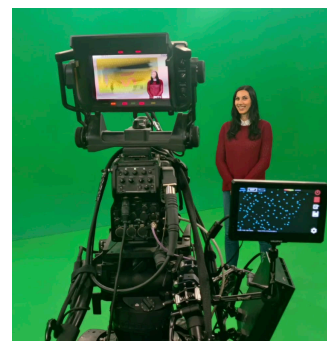
Na prošlogodišnjoj Skupštini Društva detekritali smo potrebu za češćim, ali kraćim i preglednijim informiranjem članova, iz čega su proizašle Vijesti Društva. Odlučili smo u sažetom obliku redovito predstavljati projekte i aktivnosti Društva, a tijekom godine objavili smo tri izdanja Vijesti - u veljači, svibnju i rujnu.

Uvijek cijenimo savjete i sugestije o tome kako možemo raditi još bolje, stoga vas i dalje pozivamo na slanje prijedloga za poboljšanje Vijesti.

Juhuhu

Projekt Hrvatske radiotelevizije za najmlađe provodimo već niz godina, a i ovu godinu nastavili smo s prijevodima postojećih priča, crtanih filmova i ostali sadržaja kako bi gluha djeca mogla ravnopravno pratiti edukativne teme. Vrijednost ovog projekta je u dugoročnom doprinosu ranom učenju, razvoju jezika i poticanju znatiželje kod djece pa nam je iznimno drago što smo njegov dio već dugi niz godina.

Ožujak

Edukacije u sklopu projekta “Pristupačnost putničkih informacija za osobe oštećena sluha”

U sklopu projekta “Pristupačnost putničkih informacija za osobe oštećena sluha” odradili smo niz online radionica, kao i radionica uživo. Tijekom provedbe radionica posjetili smo zaposlenike u sve četiri zračne luke te održali praktični dio edukacije, u sklopu kojeg su sudionici imali prilike razgovarati s našim gluhim kolegama i provjeriti stečena znanja u stvarnim situacijama. Posebno nas veseli interes i otvorenost naših partnera i zaposlenika zračnih luka za unaprjeđenje pristupačnosti putničkih informacija za gluhe i nagluhe putnike.

efsli i WASLI skupština

Kao i svake i ove smo godine prisustvovali efsli i WASLI skupštini koje su protekle u znaku sljedećih konferencija. Po tisućiti put ponavljamo kako se ovogodišnja efsli konferencija održala u Lisabonu, a sljedeću godinu veselimo se ugostiti kolege iz cijele Europe pa i svijeta kod nas.

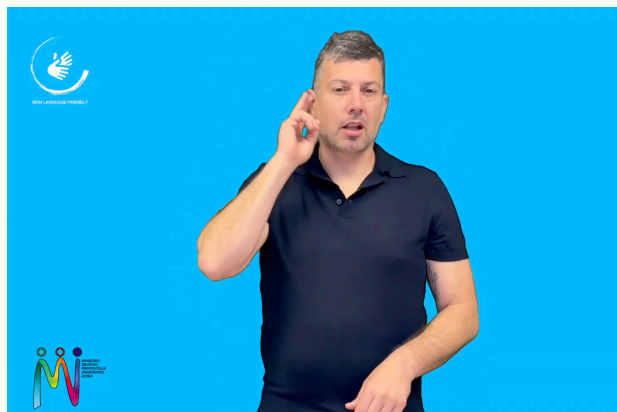
WASLI planira svoju sljedeću konferenciju za rujan 2027. godine, stoga će se efsli konferencija u Munchenu iznimno održati u travnju. Nadamo se i našim predstavnicima po prvi put na WASLI konferenciji u rujnu 2027 godine u Abu Dhabiju.

Prijava na projekte Grada Zagreba

Sjajna ideja kolegice Dorijane Kavčić okupila je entuzijastičnu ekipu za pisanje projekata za prijavu na natječaj koji je raspisao Grad Zagreb. Imali smo u planu prijaviti tri projekta, no tijekom razrade zaključili smo da ćemo imati vremena i kapaciteta razraditi njih dva, od kojih je na kraju svega jedan prošao! Hvala svima koji su uložili svoje vrijeme, znanje i trud u ovaj proces kojim smo još nešto novo naučili. A posebno, pišimo projekte zajedno kako bi neki od njih i prošli!

Travanj

Projekt "Pristupačnost putničkih informacija za osobe oštećenog sluha"

U travnju se nastavila edukacija zaposlenika zračnih luka te pripreme i prijevodi materijala. Okupili smo po 5 zaposlenika u svakoj od četiri zračne luke partnera te održali edukacije koje su uključivale - načine komunikacije gluhih i nagluhih osoba,

Ivan Pajić prevodio je materijale na HZJ, a Melani Turković na međunarodnu znakovnu komunikaciju (MZK). Materijali su uključivali opće informacije o gluhih i nagluhim osobama, obilježavanje Međunarodnog tjedna gluhih te informacije o svakom gradu u kojem se nalazi zračna luka.

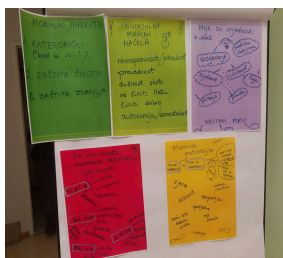
Svibanj

Predstave u KNAP-u

Svibanj su obilježili iznimno uspješni prijevodi kazališnih predstava u Kazalištu KNAP. Predstavu "Kod kuće je najgore" prevodili su kolege - Irena Vučinić i Damir Dolinar, a predstavu "Kako se riješiti supruga/e bez suvišnih zašto" - Nadija Lovreković i Nenad Bolfek. Za oba prijevoda predstava tražila se karta više, a neki su se morali strpiti do rujna i studenog kako bi pogledali ove uspješnice. Postavljanje dva prevoditelja na pozornicu uz dva glumca pokazalo se najboljim načinom praćenja radnje i prikaza kako izgleda prava inkluzija.

Radionice Moralno prosuđivanje

Kolegica Marija Čulina održala je radionice o Moralnom rezorniranju i još jednom nas podsjetila na zahtjevnost našeg posla i odluka koje donosimo. Dvodnevna radionica održana je u svibnju, a slijedila je još jedna u prosincu.

ECML radionica, Graz 12.-13.5.2025.

Predsjednica je sudjelovala na radionici ECML - European Centre of Modern Languages of the Council of Europe. Radionica se fokusirala na prikupljanje dobrih praksi i materijala za gluhe migrante, gluha djecu i njihove obitelji te gluhe osobe iz obitelji gluhih, ali i osobe koje su naučile znakovni jezik u obiteljima. Istaknuto je kako je Hrvatska tranzitna zemlja te da se migranti ne zadržavaju dovoljno dugo pa nema niti potrebe za izradom materijala. No, predsjednica je spomenula naše uspjehe - udžbenik A1 razine dostupan online te projekt "Moja Prva Znakovnica" koji će biti dostupan od proljeća 2026. godine.

Lipanj

Kraj projekta

Završen je projekt "Pristupačnost putničkih informacija za osobe oštećena sluha" i odrađene su sve projektom predviđene aktivnosti. Ovim projektom po prvi put je omogućen pristup informacijama gluhim i nagluhim osobama u zračnim lukama.

PRISTUPAČNO MJESTO ZA
GLUHE

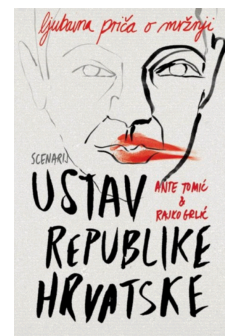
Izlaganje: Brojevi u HZJ

Kolegica Dorijana Kavčić održala je izlaganje na temu svog doktorskog rada o brojevima u HZJ-u kojem je prisustvovala nekolicina članova Društva.

Srpanj, kolovoz

10 godina Zakona o HZJ

Proslavili smo 10 godina od donošenja Zakona o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalih sustava komunikacije za gluhe i gluhoslijepe osobe u Republici Hrvatskoj prigodnim druženjem u Knjižnicama grada Zagreba uz prikazivanje filma Ustav. Film nam je ustupila udruga Filmaktiv koja se, u sklopu projekta Film svima, bavi prijevodima filmova na HZJ uz inkluzivne titlove.

Projekti

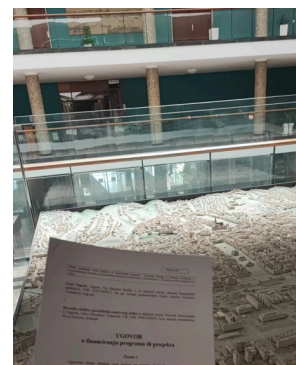

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo
kulture i medija

U srpnju smo dobili i rezultate projekta "Smjernice svima svugdje" koje smo prijavili u partnerstvu s udrugom Kultura svima svugdje i Katedrom za translatologiju — Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci uz podršku Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih i Hrvatske

radiotelevizije. Našem projektu odobreno je financiranje.

Prijava na projekte grada Zagreba rezultirala je jednim odbijanjem projekta i jednim financiranjem. Projekt "Znakovi inkluzije" koju smo počeli provoditi u partnerstvu s Udrugom DLAN zaposlio je i kolegu Viktora Smiljanića, a kao predavači angažirani su Dorijana Kavčić, Nadija Lovreković, Nives Gotovac i Angel Naumovski.

Rujan

Dobro jutro, Hrvatska uz HZJ

Rujan je tradicionalno mjesec s najviše događanja s obzirom na obilježavanje Međunarodnog tjedna gluhih i Međunarodnog dana znakovnih jezika u sklopu kojeg smo drugu godinu prevodili cijelu emisiju Dobro jutro, Hrvatska.

Centar za kulturu Sesvete

Predsjednica je sudjelovala na intervjuu u Centru za kulturu Sesvete povodom Međunarodnog tjedna gluhih.

efsli konferencija, Lisabon

Nives Gotovac i Nadija Lovreković prisustvovala su efsli konferenciji u Lisabonu na način da je Nadiji odobreno financiranje preko efsli SAF-a, a Društvo je financiralo objema troškove leta. Same su financirale troškove smještaja, a Nives i kotizacije za konferenciju.

Kazalište KNAP

Ponovljen je prijevod predstave "Kod kuće je najgore" u Kazalištu KNAP.

Listopad

Gostovanje na HRT 1

Gostovanje Nives Gotovac i Nadije Lovreković na HRT 1. program u emisiji "Šesto čulo" u kojoj su pričale o projektima i aktivnostima Društva te profesiji prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika.

Otty Berger

U sklopu rođendana Otty Berger održana su događanja koja je organizirao Institut Tomislav Gotovac, a prevodili su ih članovi Društva.

Donacija prijenosnog računala

Dobili smo i donaciju prijenosnog računala od udruge Upciklići za naš ured.

Erasmus days

Predsjednica je sudjelovala u obilježavanju Erasmus dana s kolegama iz GOGB-a i zajednički predstavila projekt Znakujmo.

Studeni

Projekcija filma "Fiume o morte"

Knjižnice grada Zagreba u suradnji s aktivnom Film svima i Novim prostorima kulture organizirali su projekciju filma "Fiume o morte" koju smo prevodili.

Ponovno je izvedena predstava "Kako ubiti suprugu/a bez suvišnih zašto" uz prijevod naših kolega.

Prosinac

Održana je Redovita skupština Društva i dogovoreni su planovi za dalje. Nakon Skupštine održan je i drugi dio radionica o moralnom prosuđivanju u koje nas je uputila kolegica Marija Čulina.

NIVES GOTOVAC

IZAZOVI PREVOĐENJA SJEDNICA HRVATSKOG SABORA

Prevođenje sjednica Hrvatskog sabora svakako se ubraja u zahtjevnije prevoditeljske zadatke. Osim što prevoditelji HZJ-a prevode uživo na Hrvatskoj radioteleviziji dodatan stres stvaraju teme o kojima se raspravlja u Hrvatskom saboru kao i, povremeno, žustre rasprave koje uključuju više govornika. Riječ je o radu u visoko formalnom institucionalnom okruženju u kojem se donose političke i zakonodavne odluke od javnog interesa.

Svoja iskustva prevođenja sjednica Hrvatskog sabora s nama su podijelili kolege Marina Vukojević, Nenad Bolfek i Irena Vučinić, dugogodišnji prevoditelji HZJ-a. Iako u Hrvatskoj još uvijek ne postoji formalna specijalizacija prema vrstama prijevodnih situacija za prevoditelje HZJ-a, neke kolegice i kolege postupno se profiliraju u području prevođenja u medijima i političkim kontekstima. Iz njihovih iskustava doznali smo više o specifičnostima pripreme, svakodnevnim izazovima i profesionalnim strategijama koje omogućuju kvalitetan i pristupačan prijenos informacija gluhim i nagluhim osobama.

Kolegice i kolega ističu kako je za kvalitetan prijevod iznimno bitna priprema. No, jedini dostupan materijal je Dnevni red Hrvatskog sabora objavljen na njihovim mrežnim stranicama. On se povremeno pokazuje nedostatan jer se o pojedinim temama raspravlja znatno opširnije nego što je najavljeno. Unatoč tome, Dnevni red omogućuje okvirnu pripremu i predviđanje terminologije koja bi se mogla pojaviti tijekom rasprava.

Ono što slijedi nakon pregleda Dnevnog reda je dogovor oko najboljih prevoditeljskih rješenja osobito stručnijih i manje frekventnih termina kao što su npr. komansacija i aglomeracija. Ovakvi dogovori doprinose terminološkoj usklađenosti i smanjuju mogućnost nesporazuma tijekom prijevoda, što je osobito važno u kontekstu zakonodavnih i tehničkih rasprava.

Unatoč pripremi, veliki dio posla odvija se u realnom vremenu. Dnevni red često ne sadrži dovoljno detalja o sadržaju rasprava, a zastupnici tijekom izlaganja uvode dodatne teme, pojmove i reference na specifične zakone, poput poreznih ili drugih složenih zakonodavnih akata. U takvim situacijama prevoditelji se snalaze „u hodu“, oslanjajući se na vlastito znanje, iskustvo i profesionalnu procjenu.

Jedna od kolegica dodatno naglašava kako se međusobna suradnja ne odvija samo prije sjednica, već i tijekom samog prijevoda. Kada se pojavi nepoznat termin, nejasna formulacija ili složena misao, kolege se međusobno pomažu, konzultiraju i dogovaraju o najprimjerenijem rješenju. U takvim situacijama koriste se i dostupni alati, poput brzog pretraživanja relevantnih izvora, kako bi se osiguralo što točnije i jasnije razumijevanje sadržaja.

Jedan od stalnih izazova u prevođenju saborskih sjednica jest raznolikost govornika. Svaki zastupnik ima vlastiti način govora, tempo, strukturu izlaganja i retorički stil. Neki govore brzo i koriste složene rečenice, dok su drugi sporiji i jasniji u izražavanju.

Dodatnu složenost donose i dijelovi sjednica u kojima se čitaju financijski izvještaji. Takvi sadržaji obiluju brojkama – iznosima, postocima, bodovima, prihodima i rashodima – koji su često zahtjevni i za čujuće slušatelje. Razlog tome je činjenica da se ne radi o govornom tekstu, već o pisanom materijalu prilagođenom izvještavanju, koji je nerijetko nezgrapan i teško razumljiv. Osim toga, česte su i metafore koje je u kratkom vremenu potrebno adekvatno prevesti, kao i terminologija poznata ponajprije stručnjacima iz političkih i diplomatskih krugova, a ne nužno široj javnosti.

Za prevoditelje to znači stalnu prilagodbu – ne samo u pogledu brzine prevođenja, već i u odabiru izraza i strukture poruke. Cilj nije doslovan prijenos izgovorenog, već što jasniji i razumljiviji sadržaj za gluhe osobe, uz očuvanje smisla i ključnih informacija.

Za prevoditelje to znači stalnu prilagodbu - ne samo u pogledu brzine prevođenja, već i u odabiru izraza i strukture poruke.

U središtu prevoditeljskog rada uvijek su gluhe osobe kao korisnici usluge. Prevoditelji se nastoje približiti njihovom načinu razumijevanja i obrade informacija, prilagođavajući izražavanje, tempo i strukturu prijevoda. Upravo ta prilagodba čini razliku između pukog prijenosa riječi i kvalitetne komunikacije.

Kolege ističu kako je prevođenje saborskih sjednica istodobno izazovno i profesionalno iznimno poticajno. Osim visoke razine koncentracije i odgovornosti, ovaj oblik rada zahtijeva i snažan osjećaj timske podrške i međusobnog povjerenja.

Prevođenje sjednica Hrvatskoga sabora jasno pokazuje složenost i važnost prevoditeljske profesije u osiguravanju jednakog pristupa informacijama. Ovaj oblik rada zahtijeva temeljitu pripremu, sposobnost snalaženja u nepredvidivim situacijama, kontinuiranu međusobnu suradnju te stalnu prilagodbu različitim govornicima i korisnicima.

Iskustva kolegica s terena potvrđuju da je timski rad ključan element kvalitetnog prevođenja, osobito u složenim institucionalnim kontekstima. Kroz profesionalan i odgovoran pristup, prevoditelji omogućuju gluhim osobama aktivno praćenje zakonodavnih procesa i sudjelovanje u demokratskom životu društva, čime se dodatno naglašava važnost vidljivosti i prepoznavanja naše struke.

KAKO PREVODITELJI ZNAKOVNOG JEZIKA BRINU O SVOM MENTALNOM ZDRAVLJU I NOSE SE S "IZGARANJEM" NA POSLU?

Kada sam razmišljala o kojoj ću temi pisati u ovom broju Biltena, sjetila sam se jedne nedavne situacije u kojoj prevoditeljica u Europskom parlamentu prilikom izlaganja jednog teško ozlijeđenog dječaka o smrti njegove majke, nije mogla zaustaviti suze. Ta me situacija navela da razmišljam o izazovima s kojima se, mi prevoditelji, susrećemo u svakodnevnom radu.

Prevođenje znakovnog jezika je jedinstvena profesija koja zahtijeva ne samo lingvističku vještinu, već i iznimnu emocionalnu inteligenciju i prisutnost. Dok je fokus javnosti često na gluhim osobama koje ostvaruju svoja prava na pristup informacijama, rijetko se govori o "nevidljivom" teretu koji nose prevoditelji.

Prevoditelji su etičkim kodeksom obvezni ostati neutralni, nepristrani i objektivni. Međutim, mi nismo roboti. Kada liječnik priopćava pacijentu dijagnozu karcinoma, ili kada policajac obavještava obitelj o tragičnoj smrti, prevoditelj mora prenijeti ne samo informaciju, već i ton i emocionalni naboj govornika. Znakovni jezik ima pet lingvističkih parametara koji osim ruku, uključuju pomicanje tijela i mimiku lica, pogotovo za izražavanje emocija. Kada se prenosi bijes ili tuga, prevoditelj mora fizički "utijeloviti" te emocije na licu i tijelu kako bi prijenos informacija bio točan. To fizičko "utjelovljenje" intenzivira emocionalno opterećenje za prevoditelja. U takvim situacijama najveći je izazov potisnuti vlastitu reakciju bijesa, tuge i ljudske empatije. Kako bi prevoditelj ostao fokusiran i osigurao točan prijenos informacija mora moći održati nevjerovatnu emocionalnu samokontrolu što je iznimno zahtjevno i teško. Ovakve situacije mogu izazvati fenomen opisan u literaturi pod nazivom "sekundarna trauma" ili suosjećajni umor. Pojava ovog fenomena opisuje se kod pomagačkih zanimanja, poput liječnika,

psihologa, socijalnih radnika... ali se zanemaruje kod prevoditelja iako su oni vrlo često, čak svakodnevno, izloženi tuđim traumama i teškim životnim pričama.

Kako bi prevoditelj održao svoje mentalno zdravlje potrebno je imati strategije koje će ublažiti posljedice emocionalnog "opterećenja". Jedna od strategija je mentalna priprema prije ulaska u potencijalno tešku situaciju. Dakako, nismo u mogućnosti uvijek predvidjeti moguće scenarije stoga je važno, kad se dogode, naknadno "procesuirati" s kolegama ili supervizorima kako bi se zaštitilo vlastito mentalno zdravlje. Naravno, tu se ne radi o kršenju etičkog kodeksa već o profesionalnoj podršci. Treba podizati svijest o tome da je u redu osjećati tugu ili nelagodu, ali je ključno ne dopustiti da to utječe na profesionalnu izvedbu ili dugoročno zdravlje.

Kako bi prevoditelj održao svoje mentalno zdravlje potrebno je imati strategije koje će ublažiti posljedice emocionalnog "opterećenja". Jedna od strategija je mentalna priprema prije ulaska u potencijalno tešku situaciju. Dakako, nismo u mogućnosti uvijek predvidjeti moguće scenarije stoga je važno, kad se dogode, naknadno "procesuirati" s kolegama ili supervizorima kako bi se zaštitilo vlastito mentalno zdravlje.

Kognitivno opterećenje je temeljni, ali često podcijenjeni aspekt rada prevoditelja znakovnog jezika. Stalna "mentalna gimnastika" nije samo apstraktna fraza, već opis iznimno zahtjevnog neurološkog procesa koji ima mjerljive posljedice na umor i sposobnost rada. Simultano prevođenje (s govornog na znakovni ili obrnuto) zahtijeva od prevoditelja da istovremeno sluša/gleda izvorni jezik, dekodira ga, procesuirati značenje, formuliše poruku na ciljnom jeziku i fizički/vizualno je proizvede. Sve to unutar vremenskog okvira od samo nekoliko sekundi. Mozak prevoditelja zapravo ne radi više stvari odjednom, već se nevjerojatnom brzinom prebacuje s jedne operacije na drugu (slušanje, razumijevanje, pamćenje, produkcija). Ovaj brzi prelazak troši ogromne količine mentalne energije. Kada se količina informacija ili brzina govora poveća (npr. na hitnim sastancima, brzim konferencijama za novinare), prevoditelj doživljava kognitivnu preopterećenost.

Istraživanja su pokazala da čak i vrhunski prevoditelji mogu održavati optimalnu razinu koncentracije za simultano prevođenje u trajanju od maksimalno 20 do 30 minuta, stoga je jasno zašto međunarodni i hrvatski standardi struke zahtijevaju rad u paru (rotacija svakih 15-ak minuta) na dugotrajnijim ili zahtjevnijim zadacima. To nije zbog manjka volje ili lijenosti, već zbog ograničenja ljudskog kognitivnog sustava. Dobra priprema i razrada prethodno dobivenih materijala značajno mogu smanjiti kognitivni napor jer se dio informacija onda već nalazi u dugoročnoj memoriji, pa je rad prevoditelja olakšan.

Još jedan od izazova s kojima se prevoditelji susreću jesu etičke dileme koje stvaraju pritisak da prevoditelji moraju ostati neutralni unatoč snažnim osobnim reakcijama. To čini jednu od najtežih stavki mentalnog i profesionalnog opterećenja. Etički kodeks Hrvatskog društva prevoditelja znakovnog jezika nalaže strogu nepristranost, povjerljivost i profesionalnu distancu. Uloga prevoditelja je omogućiti komunikaciju, ne sudjelovati u njoj, savjetovati strane ili iskazivati osobno mišljenje. Prevoditelj mora biti "nevidljiv". To znači da njegova osobnost, uvjerenja ili emocije ne smiju utjecati na prijenos poruke. Što se događa kada prevoditelj mora prenijeti poruku koja je u suprotnosti s njegovim dubokim osobnim uvjerenjima, moralom ili vrijednostima? Na primjer prevođenje govora mržnje ili diskriminatornih izjava ili prevođenje u situacijama zlostavljanja, gdje prevoditelj osjeća snažnu želju da intervenira, zaštititi žrtvu ili

prevođenje u situacijama medicinskih odluka koje prevoditelj osobno smatra etički upitnim (npr. prekid trudnoće). Ovaj sukob stvara značajan unutarnji, moralni pritisak. Prevoditelj je rastrgan između profesionalne dužnosti kako bi prenio sve točno i ljudske savjesti koja vrišti da nešto "nije u redu". Prevoditelj znakovnog jezika mora biti iznimno svjestan svog tijela i lica. I najmanja nesvjesna facijalna ekspresija (npr. zgražanje, tuga, ljutnja) može odati osobnu reakciju i narušiti neutralnost koja bi mogla imati pravne ili profesionalne posljedice za sve sudionike. Kontrola ovih automatskih reakcija je ogroman kognitivni i emocionalni napor.

U ovakvim situacijama značajnu važnost imaju edukacije i radionice o etici, gdje se prevoditelji mogu *prije* susreta s problemom baviti hipotetskim scenarijima i razviti strategije. Etički kodeksi često dopuštaju prevoditelju odbiti zadatak ako smatra da ne može zadržati nepristranost (npr. ako se radi o temi koja ga osobno duboko pogađa), ali to treba učiniti unaprijed i profesionalno, osiguravajući zamjenu. Isto tako podrška kolega ili supervizora, nakon prevođenja u ovakvim okolnostima, svakako mogu ublažiti osobne reakcije i frustracije s ciljem vraćanja u stanje profesionalne ravnoteže.

Posljednji, ali ne manje važan izazov koji ću opisati u ovom članku, a s kojim se susreću prevoditelji jest izolacija ili osjećaj "nevidljivosti". Prevoditelji se često obučavaju biti što manje nametljivi i raditi bez privlačenja pozornosti na sebe. Stoga okolina (liječnici, odvjetnici, nastavnici, pa čak ponekad i sami klijenti) počinje prevoditelja doživljavati kao dio namještaja, opreme, ili tek kao "alat" za komunikaciju, a ne kao profesionalca s vlastitim potrebama i ograničenjima. U Hrvatskoj se borimo s dvostrukom nevidljivošću: sustav ne vidi gluho osobu kao ravnopravnog sugovornika, a nas ne vidi kao ravnopravne stručnjake. Sustav nas prisiljava da postanemo glasnogovornici, odvjetnici ili socijalni radnici. Primjerice, kada se liječnik ne obraća gluhoj osobi, on „briše“ njezino

postojanje, a prevoditelj je prisiljen „izaći iz sjene”, educirati okolinu i braniti granice svoje profesije. Česta je pogrešna percepcija javnosti da je prevođenje znakovnog jezika lagan posao, čime se ne prepoznaje kognitivni napor, godine edukacije i jezična kompleksnost HZJ-a.

Društvo prevoditelja koje okuplja svoje članove razumije ovaj izazov i igra ključnu ulogu u stvaranju zajednice za podršku. Poticanjem i organiziranjem susreta, supervizija i neformalnih druženja pridonosi razbijanju osjećaja izolacije. Kroz Biltenu, web stranice i javne istupe, Društvo aktivno nastavlja raditi na podizanju svijesti o složenosti struke i profesionalnim standardima te usmjeravanju prevoditelja kako bi naučili komunicirati svoje potrebe i granice asertivno i profesionalno.

Biti prevoditelj znakovnog jezika znači stajati na mostu između dva svijeta, dviju kultura i dvaju jezika, omogućujući onima koji su često marginalizirani da budu saslušani i shvaćeni. To je poziv koji zahtjeva iznimnu predanost, ali i koji sa sobom nosi neizmjerne izazove: od pritiska "nevidljivosti" i kognitivnog napora, do suočavanja sa sekundarnom traumom i etičkim dilemama koje testiraju samu srž našeg bića. Ovaj članak nije tu da nas uplaši, već da osvijetli te "tamne" strane profesije o kojima se često šuti. Želim poručiti da nismo sami u tim izazovima. Naša snaga ne leži samo u našoj sposobnosti da prevodimo, već i u našoj spremnosti da priznamo vlastitu ljudskost i ranjivost. Briga o mentalnom zdravlju nije slabost, već naša najveća profesionalna odgovornost—prema sebi, našim obiteljima, našim kolegama, i najvažnije, prema zajednici gluhih kojoj služimo.

RADIONICE - MORALNO PROSUĐIVANJE

Stigli smo do kraja 2025. godine i ovaj tekst neka posluži kao podsjetnik na naše ovogodišnje radionice u Hrvatskom društvu prevoditelja znakovnog jezika.

Tema nam je bilo moralno prosuđivanje u radu prevoditeljica i prevoditelja znakovnog jezika. Prevoditelji znakovnog jezika imaju posebno odgovoran posao dok prevode u zajednici - s gluhim ili gluhoslijepim klijentima idu na nastavu, k liječniku, k odvjetniku ili na sud, prevode na vjenčanjima, sprovodima... Prošle smo godine vježbali vještine prevođenja koje su nam potrebne kada prevodimo na dnevniku, u kazališnim predstavama, na konferencijama ili na misama i tada je sve bilo puno jednostavnije jer se radilo vještinama konferencijskog prevođenja - no te su vještine kada prevodimo u zajednici, u pravim "životnim" situacijama tek polazište i početak. Tijekom rada u zajednici javljaju se najteže muke i dileme u pogledu kojih se niti najiskusniji profesionalci nužno ne mogu složiti. Zato smo na radionicama govorili o moralnim načelima i vrijednostima kako bismo u svojem radu ne samo činili dobro po vlastitom i pojedinačnom osjećaju nego na temelju ujednačene profesionalne prakse.

Na radionicama smo najprije prošli kroz **moralnu psihologiju** - modele koji opisuju KAKO LJUDI PROMIŠLJAJU o moralnim dilemama i odlukama (Kohlberg, Gilligan, Rest...). Međutim, kako je prevođenje društvena praksa i mi želimo biti profesionalci, ne želimo se zaustaviti na tome da razmišljamo kao u privatnom životu. Nama je cilj da svoju dužnost prevoditelja znakovnog jezika obavljamo profesionalno i moralno, pa nam treba za to neki vodič. Tu dolazimo do **normativne etike i moralne etike** (u tom dijelu smo govorili o Kantu i kategoričkom imperativu, načelima i vrijednostima). Nama više nije bitna samo tema kako ljudi inače razmišljaju o moralnom postupanju, nego nam je tema KAKO MORALNO POSTUPITI. Prošli smo i kroz to kako biti moralno osjetljiv (prepoznati da smo mi ili drugi u moralno osjetljivoj situaciji), kako moralno prosuđivati, motivirati se, imati moralnu hrabrost i na kraju moralnu odluku provesti u djelo. Dok u psihologiji osim u ekstremnim slučajevima ljude ne dijelimo na dobre i loše ljude, jer su ljudi složena bića, u moralnoj etici postoje moralni imperativi koji ne dopuštaju moralni relativizam (sve je to osobno, neka svatko sam odluči, nema tu nekih pravila, nema dobrog i lošega i sve je relativno). Dakle, postoje moralna načela i vrijednosti koje primjenjujemo kada je nešto moralna dilema. Katkada moralne dileme niti nema i jasno je kao dan što je u datom slučaju moralno, a što nemoralno. Pritom samo podsjećam da

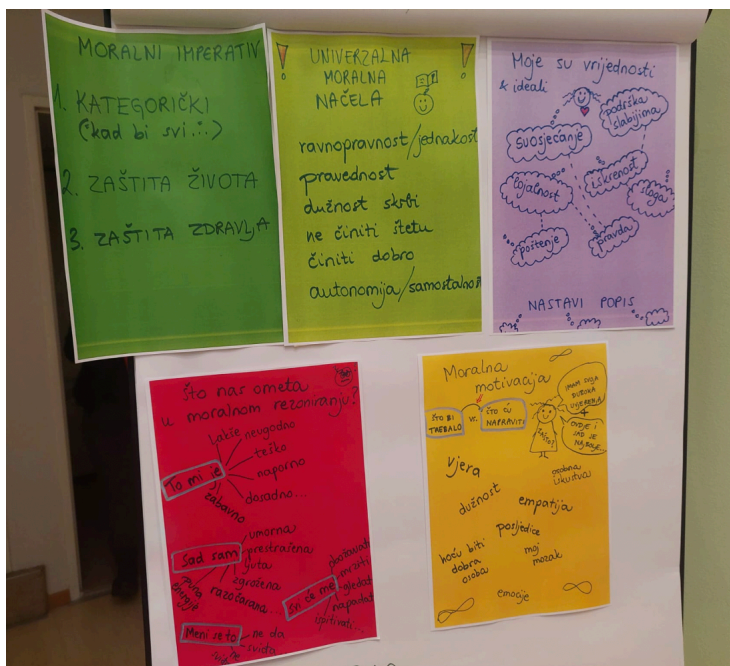
"moralno" postupanje na radnom mjestu prevoditelja znakovnog jezika nije neki neodređen pojam o nečijim osobnim uvjerenjima i odabirima (s kime živi, kako se ponaša ili izgleda, u što vjeruje u privatnom životu i slične nama profesionalno nevažne preokupacije). U moralnoj etici je moral sposobnost donošenja moralno ispravne odluke, odluke koja **UTJEČE NA DRUGE** o kojima mi brinemo, koji su nam povjeroili neki zadatak, koji se oslanjaju na naše moralno postupanje. Ukratko,

moralno prosuđivanje i odlučivanje nam je važno zbog profesionalne dužnosti skrbi za druge, zbog toga što se dok prevodimo znakovni jezik nađemo u vrlo osjetljivim situacijama s korisnicima.

Lawrence Kohlberg opisao je etiku pravde i time smo se bavili na drugoj i trećoj radionici kad smo prolazili kroz scenarije. Sjećate se, Kohlberg opisuje moralno prosuđivanje u šest faza, u tri veće kategorije - prva dva stupnja prosuđivanja su predkonvencionalna faza prosuđivanja, druga dva stupnja su konvencionalna faza, dok su peti i šesti stupanj postkonvencionalna faza moralnog prosuđivanja. Za potpuno RAZLIČITE ODLUKE može se primijeniti ista vrsta razmišljanja iz određene faze. Zaključak može biti i da se postupi moralno i nemoralno. Zato nam je Kohlberg koristan za **uvid u svoje i tuđe prosuđivanje**, ali ne kao vodič za postupanje. Daje nam uvid u to da se osoba na najnižem, prvom stupnju promišljanja o moralnoj dilemi pita kako da izbjegne kaznu i zbog toga čini ili ne čini moralno djelo (neću prijaviti korupciju jer ću možda izgubiti radno mjesto ili prijaviti ću korupciju da ne bih završio na sudu ako me uhvate). Na drugom stupnju osoba razmišlja o nagradi (ako pomognem gluhom klijentu na ispitu možda će me češće zvati da joj prevodim pa ću zaraditi više novaca). Na trećem stupnju naglasak je na tome da osoba želi biti prihvaćena i razmišlja o tome što će drugi misliti o njenom činu (neću prijaviti kolegicu koja je neugodna prema kolegama na poslu ili korisnicima da me ne smatraju tužibabom, neću reći kolegi dok radimo da je učinio nešto neetično jer želim da nam bude ugodno i da se dobro slažemo), dok je na četvrtom stupnju glavna preokupacija kakva su pravila ili propisi i što piše u raznim kodeksima (osoba se vodi za pravilima i postupaju prema njima). U petoj fazi osoba je svjesna pravila, ali ako se s njima moralno ne slaže postupa moralno unatoč pravilima, dok se na šestom stupnju pitamo kako bi svijet izgledao da svi postupaju na određeni način jer se moralno vodimo za univerzalnim načelima pravde i jednakosti (ekstremni primjeri su ljudi koji su skrivali svoje sugrađane od nacista da bi im spasili život iako je ubijanje bilo legalno, a pomaganje kažnjivo). Nama je cilj o dobru i zlu u svome poslu razmišljati tako da smo svjesni Kohlbergovih faza, ali ih ne zlorabimo za opravdavanje nemoralnih štetnih postupaka, nego ih primjenjujemo da bismo bili korisni za postizanje moralnog dobra (da pomognemo činiti dobro i doprinesemo ispravljanju ili sprječavanju neke nepravde ili štete).

U ovom je kratkom članku nemoguće je ponoviti sve o čemu smo razgovarali tijekom radionica, no najvažnije je zapamtiti ovu misao vodilju - **Gdje sam sada dok prevodim, s kime i zašto sam tu, na koji način da doprinesem u najvećoj mogućoj mjeri tome da ishod ponajprije za klijenta, a nakon toga i za prevoditeljski tim, bude najbolji mogući u smislu zadovoljavanja temeljnih moralnih načela (pravda, autonomija korisnika ili kolege, činjenje dobra, ne nanošenje štete)?**

Pitanje ima implikacije i na to kako pristupamo radnim zadacima, kako se pripremamo, kako radimo u timu, kako se razvijamo kao profesionalci, kako pristupamo edukacijama, čemu poklanjamo više pozornosti.... U svakom dijelu moramo se sjetiti i Kanta i Kohlberga i Resta (i drugih autora) i zapitati se jesmo li uopće svjesni dileme, kako razmišljamo, imamo li moralnu motivaciju i hrabrost i hoćemo li provesti moralnu ideju u djelo. Pritom se moramo sjetiti univerzalnih i drugih moralnih načela, moralnih vrijednosti, čimbenika koji nas možda ometaju i iz svega toga trebamo isplivati tako da činimo dobro. Čini se teško ili preapstraktno? To je i za očekivati, alii kao i kod vježbanja vještina prevođenja cilj nam je ne samo slučajno raditi dobro nego podići svijest o tome što radimo i zašto. To je ključno kod profesionalnog pristupa moralnom prosuđivanju koje nam je toliko važno na poslu. Opet su nam očekivane faze napretka najprije nesvjesna nekompetencija, pa osviještena nekompetencija, zatim svjesna kompetencija i na kraju - a vjerujte da je i ovoga puta to apsolutno dostižno - nesvjesna kompetencija u smislu da nam je potpuno prirodno, bjelodano i jasno kako promisliti o nekoj situaciji, što uzeti u obzir i kako na kraju postupiti. Zato treba razmišljati o primjerima iz prakse, a ja se nadam da smo ovogodišnjim radionicama tek započeli rad na podizanju razine i kvalitete moralnog prosuđivanja cijele struke prevoditeljica i prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika.

Tu sam kad god budete opet spremni za dodatne radionice i veselim im se od srca!

Dilema ili pitanje:	
Postoji li moralni imperativ (Kant)?	
01. DA	NE
UNIVERZALNA MORALNA NAČELA koja se sukobljavaju	
02. "Nameće se važnost..." "Moram htjeti..."	
(Moje) Moralne vrijednosti koje se sukobljavaju	
03. "Muči me moja..." "Meni je bitna..."	
Moralno rezoniranje	
04. (Kohlberg)? "Ja bih napravila X, JER Y"	
Ometa li nešto moralno rezoniranje, motivaciju, hrabrost, odluku ili moralni čin? (Rest)	
05. "Ometa me to što... (osobna stanja, osjećaji)"	
Postoji li moralna motivacija?	
06. DA	NE
"Zašto želim postupiti moralno?" (duboki, ne trenutačni razlozi)	
Postoji li moralna hrabrost? DA NE	
07. "Unatoč 05. (a možda i 04.), želim biti moralno hrabra."	
Jesam li donio odluku koju ću provesti u djelo? (ili već jesam)	
08. DA	NE
09. Zaključak:	
* Odlučujem zbog moralnog imperativa (01.) ili odabranih načela (02.), vrijednosti (03.), motivacije (06.) i hrabrosti (07.) učiniti X. * Bilješka uz 08. Odluka može biti učiniti ili ne učiniti nešto. © Marija Čulina, 2025. Sva prava pridržana.	

TIMSKI RAD I PREVODITELJSKE DILEME KROZ PRIZMU MORALNOG PROSUĐIVANJA

Ove smo godine imali radionice iz moralnog prosuđivanja, pa bi bilo dobro razmisliti o aspektima za koje nismo imali vremena na radionicama, a svakako su važan dio posla prevođenja znakovnog jezika. Kako biti što bolji timski igrač u paru ili triju kojemu je povjeren neki prevoditeljski posao. Najprije ću proći kroz scenarij na temu timskog rada, a onda kroz nekoliko primjera iz prakse prevođenja korisnicima.

Nameće se, kao i uvijek, nama najvažnije pitanje - s kime sam, zašto, gdje smo, koji nam je najvažniji cilj? Za razliku od samostalnog rada (kada idemo s gluhom ili gluhoslijepom osobom liječniku ili na nastavu u srednjoj školi ili na fakultetu, na policiju ili kamo bilo) u timu, osim na korisnika, mislimo i o kolegici ili njih više u timu.

Naravno da se sjećamo da jezičnu poruku ne prebacujemo mehanički linijom manjeg otpora kao papige. Ako smo u školi na nastavi i dijete nas zbunjeno gleda, ako imamo informaciju za koju mislimo da bi mogla biti od pomoći, svakako ju ugrađujemo u prijevod. Na nekom predavanju na fakultetu stručne riječi ili kratice smijemo objasniti ako za to ima vremena i procjenjujemo da to našem korisniku u toj situaciji i u tim okolnostima pomaže (i ako smo posto sigurni da ne dajemo pogrešnu informaciju). Kad smo sa stručnjacima naravno da im nije potrebno ekspanirati kratice, čak dapače ako dobivamo vremena za jasniju poruku onda kratimo da bismo bili jasniji. Sve su to uobičajene odluke profesionalnih prevoditelja koji ne rade linijom manjeg otpora i nude samo automatizirano ponavljanje riječi.

Međutim, u timskom radu osim na svoj doprinos korisniku mislimo i na svoj doprinos timu. Na temelju toga odlučujemo kako se ponasati i što činiti, a što ne. To ne može biti na temelju osobnih preferenci ili nekih praznih floskula (ne miješam se ni u što ili sve pratim i miješam se u sve kao peršin). Na radionicama smo govorili o tome da u višim stupnjevima moralnog prosuđivanja prema Kohlbergu razmišljamo o pravilima struke i etičkom kodeksu za kojim se vodimo. Ipak, ne možemo samo odlučiti: "ja ću uvijek svaki znak dobaciti kolegici ako vidim nešto što mi se ne sviđa". Takav pristup u moralnom prosuđivanju svog doprinosa u timskom radu ekvivalentan je automatiziranom izbacivanju riječi u jezičnoj dimenziji prijevoda. Niti je profesionalno niti je korisno, iako je ponekad na lakšim poslovima dovoljno. No nisu svi poslovi laki i bez ikakve dileme. Kao profesionalci imamo višu svijest o timu i svojem doprinosu timu. O njemu promišljamo tako da uzimamo u obzir vlastita ograničenja kao i potrebe i možebitna ograničenja kolega. Svaki put promišljamo samo o predmetnoj situaciji i samo o trenutačnim okolnostima, a ne o nekim općim nepromjenjivim načelima (Kohlberg, peti i šesti stupanj). Dakle, ako smo dovoljno osjetljivi na okolnosti u situaciji, moći ćemo bolje prosuditi kako postupiti.

NEISKUSNI NESIGURNI KOLEGA

Ako smo s novim kolegom ili novom neiskusnom kolegicom kojoj nedostaje samopouzdanja (osjetljivost na situaciju!), u timskom radu nam nije cilj dobacivati svaki znak, prekidati onome tko radi koncentraciju, potkopavati samopouzdanje i uz to sve još

stvarati kod gluhog korisnika zbunjenost, nelagodu ili čak manjak povjerenja u prijevod (načelo ne čini štetu). Takvim postupanjem možemo čak stvoriti neželjene ishode. Na primjer, to da gluhi ili gluhoslijepi korisnik odluči radije ništa ne pitati i ne sudjelovati aktivno (čime smo vjerojatno narušili univerzalno moralno načelo autonomije djelovanja korisnika, što bismo trebali omogućiti, a ne spriječiti). Znači promatramo i promišljamo, ne radimo ništa automatski. Ako je mlada i nesigurna kolegica krivo rekla ključnu informaciju

imamo moralnu obavezu intervenirati odmah (prisjećamo se Kanta). Ako se pak radi o ljepoti izričaja, o nekom manje bitnom propustu, tada važemo hoće li šteta koju nanosimo zbog prekidanja toka prijevoda i rušenja pažnje kolegici biti veća nego korist od manje ispravke. Kao profesionalci itekako znamo prosuditi što je više a što je manje bitno u određenoj prevoditeljskoj situaciji za određenog korisnika i kada treba intervenirati, a kada bi od toga bilo više štete nego koristi.

PREVODITELJSKO “UPLITANJE”

Time dolazimo do primjera Robyn Dean za koji znaju svi studenti EUMASLI-ja: smije li prevoditeljica koja prevodi trudnoj gluhoj ženi na pregledu kada doktor za temperaturu prepíše paracetamol i ibuprofen, a prevoditeljica ima iskustvo i znanje da se to nikako ne preporuča, “iskočiti iz uloge prevoditelja” i reći (uz znakovanje da gluha osoba sve razumije) “Oprostite, smiju li se oba lijeka prepisati trudnici?”. Iako kao prevoditelji znakovnog jezika odmah osjećamo oprez jer se bojimo bilo što “svoje” dodati u prijevod zbog etičkog kodeksa ili osude kolega, ovo je posebna situacija koja nalaže višu razinu moralnog prosuđivanja. Odgovor je naravno da da, prevoditeljica ne samo da smije nego bi trebala intervenirati. To uopće nije moralna dilema za vaganje načela i vrijednosti nego jasni moralni imperativ u svrhu zaštite zdravlja. Ono što nas muči kao prevoditelje znakovnog jezika jest etičko pravilo “ne dodaj novi sadržaj i ne govori u svoje ime”. Ovo pitanje nije samo pojašnjenje već rečenoga nego je izravno uplitanje u komunikaciju. No, kako smo učili, pravila su ispod prava pojedinaca i univerzalnih načela morala, i svakako su ispod moralnog imeperativa zaštite života i zdravlja. Jasno je da se radi o cilju zaštite zdravlja i zato se tu situaciju ne smatra moralnom dilemom u klasičnom smislu već situacijom u kojoj se jasno nameće poštivanje moralnog imperativa. Karikirani ekvivalent

za dobro pamćenje u duhu znakovnog jezika bi bila ova situacija: pravilo je na ulici ne gurati ili vući ljude ili ih pak bacati na pod. Svi se slažemo u pogledu toga. No vidimo li slijepu osobu koja će, nastavi li ravno, upasti u rupu i ozlijediti se, ili nemarnog tinejdžera na mobitelu koji će podletjeti pod tramvaj - naravno da smijemo i trebamo "izaći iz uloge" pristojnog sugrađanina koji ne viče i ne gura ljude po cesti i hitno ćemo vikati ili povući/gurnuti osobu u stranu da bi se izbjegla ozljeda ili čak smrt (načelo čini dobro uz moralni imperativ). Ključne su pritom informacije koje imamo i uvidi kojima baratamo. Osoba koja nije vidjela opasnost odnosno mogućnost štete nije niti napravila moralni propust. Na poslu kao prevoditelji nemamo taj luksuz da nešto ne vidimo, posao nam je gledati i vidjeti okolnosti u kojima radimo i potrebe korisnika i kolega s kojima radimo. To je aktivna refleksivna praksa i zbog toga se za prevoditelje znakovnog jezika zagovara postojanje grupnog rada na dilemama s radnog mjesta kako bi postojalo vrijeme posvećeno razmatranju svih aspekata određene situacije uz poštivanje povjerljivosti i tajnosti takvih rasprava, a da se pritom odmaknemo od laičkih dojmova, osjećaja ili "mišljenja" koja su katkad samo stavovi na temelju nepoznavanja materije moralnog prosuđivanja. Eto ideje za rad Društva!

ZDRAVSTVENI SAVJETI

Na radionici smo imali zanimljivu dilemu o potrebi jednog prevoditelja da nakon zdravstvenog pregleda korisnika kojemu je dijagnosticirana vrlo teška bolest podijeli s korisnikom svoja iskustva o ljudima koji su se izliječili od te teške bolesti nekonvencionalnim metodama. Motivacija je moralna - zaštititi zdravlje korisnika, učiniti dobro, omogućiti mu autonomiju izbora... No, znamo mi već jako dobro da promišljanje na petom i šestom stupnju prema Kohlbergu može poslužiti kao izlika za moralno neispravan POGREŠAN čin. Na

oprezu smo jer znamo i da s dobrom moralnom motivacijom možemo napraviti nemoralan čin, jer nismo bili svjesni mogućih rizika i posljedica. Zato se vraćamo na moralni imperativ i Kanta - kako bi to izgledalo kad bi svi tako činili? Kako bi to bilo kad bismo na temelju malobrojnih iskustava i anegdotalnih primjera (vlastitih i svojih poznanika) upućivali korisnike u određenom smjeru (ne)liječenja? Vidimo da to ne bi

imalo najbolju posljedicu po sve. Ključan je element to što nam NEDOSTAJU INFORMACIJE. Ne samo da nismo liječnici, nismo niti svevideći statističari. Mi jednostavno, kad bismo tako i savjetovali svoje korisnike, nemamo informaciju hoće li tako naš korisnik na kraju "pasti pod tramvaj" (sjetimo se ranije usporedbe) odnosno napraviti sebi štetu i to jos tako da smo MI tome doprinjeli u ulozi prevoditelja. Da nismo prevodili toj osobi onda niti ne bismo nužno znali za tu dijagnozu. Prema tome, ne

smijemo iskoristiti moć koju imamo kao prevoditelji (uvid u vrlo osobne i privatne pojedinosti iz života gluhih i gluhoslijepih korisnika) i to iskoristiti za savjete koji će možda biti štetni. Univerzalno je moralno načelo i ono da ne činimo štetu. Mogućnost činjenja štete mora imati primat nad mogućnosti činjenja dobra (možda se ipak izliječi jogom i čajevima) i ne smijemo riskirati posljedicu neizlječenja zbog našeg savjeta. Na naprednim bismo radionicama moralnog prosuđivanja radili na procjeni rizika, ishoda i posljedica - to sad ističem jer je to važan dio moralne prosudbe, iako se na radionicama nismo jos eksplicitno bavili rizicima i ishodima.

“PREŠUĆIVANJE” INFORMACIJE TIJEKOM PRIJEVODA

Sljedeći zanimljiv primjer s radionice je bio izmišljen scenarij koji sam polaznicima dala kako bismo provjerili moralno prosuđivanje koje bi se protivilo temeljnom etičkom načelu da se prevodi SVE (u okvirima vlastitih sposobnosti) i da se ništa informacijski važno **NAMJERNO NE IZBACUJE** ili skriva od korisnika. Ovdje podsjećam - moralno prosuđivanje nisu neki odabiri za svuda i uvijek. Moralno prosuđivanje je fina i svjesna profesionalna praksa vaganja štete i koristi za korisnika i sve sudionike

u određenoj pojedinačnoj situaciji u stvarnom životu. Scenarij je: Prevoditeljica je došla na završni ispit na fakultetu sa studenticom kojoj je to posljednji i jako važan ispit, ali je studentica jako nervozna i nesigurna, i prije ispita je prevoditeljici pričala o svojim strahovima i velikoj želji da konačno položi taj ispit. Ispit kreće. Korisnica znakuje, bori se s tremom pa znakuje isprekidano i često se ispravlja, ne može se baš dobro izraziti... To se i u prijevodu na govoreni jezik čuje. Profesor koji pomalo gubi strpljenje sebi u bradu promrmlja “Jao ovi gluhi... stalno se nešto izmotavaju”. Prevoditeljica je to čula. Svjesna je da je ovo moralno osjetljiva situacija jer svojom odlukom na ovaj ili onaj način može napraviti štetu korisnici. Kruna naših radionica je bila da se velika većina polaznika odlučila za to da neće prevesti tu rečenicu (ne odmah), kako bi se vidjelo može li se studentica skoncentrirati i položiti ispit. To je vrhunsko moralno prosuđivanje zbog pristupa ovoj jedinstvenoj situaciju uz pokazivanje svijesti o osjetljivosti situacije i mogućoj šteti te motivaciji činjenja dobra. Nužno je svakako studentici nakon položenog ispita (ili pada) ipak reći što je profesor bio rekao. Na taj način su ispoštovana sva univerzalna moralna načela: činjenja dobra i nečinjenja štete prešućivanjem, ali i autonomije korisnice time da se naknadno ipak svakako kaže što je profesor rekao jer je ona ta koja odlučuje hoće li to ignorirati (kao i svi mi katkada koji puštamo da se i loše stvari događaju i to sami odabiremo) ili želi razgovor o tome s profesorom ili čak želi

podnijeti službenu prijavu. Scenarije ne smijemo mijenjati niti nista dodavati - ali, naravno, kada bi bila riječ o profesoru koji opetovano pokazuje diskriminaciju prema gluhim ili gluhoslijepim osobama, onda je moralni imperativ takvu osobu svakako prijaviti i tada bi težište bilo na tome da studentica odmah treba biti svjesna PONOVRNOG problematičnog stava tog profesora. U našem scenariju profesor ipak nije takav negativac pa je zato odluka da se studentici omoguće mirni uvjeti polaganja ispita uz odgodu neugodne informacije moralno gledano bolja. Bitno je shvatiti da univerzalna i druga moralna načela nisu na izbor prevoditelju kao na jelovniku - danas sam za činiti dobro, ali nisam za autonomiju korisnika, pa ću mu zauvijek presutiti ovaj ružni dio (znamo da su vlastite preference vrlo često čimbenik koji ometa moralno prosuđivanje). Tako nešto bi bilo nemoralno i zbog oduzimanja samostalnosti gluhoj studentici. Zato nam i jest u etičkom kodeksu da se prevodi sve. Prevoditelji mogu malo odgoditi neki dio, ali ga nikako ne smiju namjerno samostalno odlučiti uskratiti zauvijek. Svjesni smo moralne psihologije (lakše nam je možda neugodno zauvijek prešutjeti da svima bude "ljepše"), ali i normativne etike (svojih dužnosti).

Primjera i scenarija može biti bezbroj. Bitno je samo za refleksivnu praksu da svaki primjer bude jako precizno određen: gdje se kada i kako nešto događa ili se dogodilo. Nema načelnih situacija niti odgovora jer prosuđujemo u svakoj situaciji pojedinačno.

Za kraj, ponavljam poruku s radionice - uvijek je najbitnije da smo informirani, da imamo što više informacija o svakom aspektu situacije u kojoj prevodimo, a posebno o željama i preferencama korisnika ili kolega o kojima razmišljamo. Dodatni je bonus ovih radionica što ovo profesionalno znanje možemo iskoristiti i u privatnom životu - djeci kod malenih moralnih dilema nećemo prijetiti kaznama ili ih mamiti nagradama, već ih možemo podsjećati na ranije dogovore ili im postavljati pitanja o tome kako bi svijet izgledao da svi tako naprave u toj situaciji (bit će tako i puno smijeha). Prema ljudima oko sebe možemo pokazivati veću empatiju i bolje razumjeti njihove moralne odabire... Možemo se više zapitati o tome kako doprinosimo tome da se drugima ne čini šteta, već dobro, koje vrijednosti najčešće provodimo u djelo, a koje ne... Na kraju krajeva, zašto smo tu nego da jedni drugima budemo što bolji i olakšamo si život? Ja sam ovim primjerima iz prakse pokušala dati svoj mali doprinos promišljenijem pristupu timskom radu i nekim osjetljivim situacijama u radu prevoditeljica i prevoditelja znakovnog jezika. Nadam se da sam u tome uspjela, a za sve sam dodatne razgovore i primjere iz prakse uvijek spremna!

Želim vam za kraj sve najbolje u novoj 2026. godini - neka nam svima bude ispunjena zdravljem, smijehom, ljubavlju, prijateljstvom i profesionalnim zadovoljstvom!

EMOCIONALNA SAMOREGULACIJA PREVODITELJA ZNAKOVNOG JEZIKA KROZ PRIZMU MORALNOG PROSUĐIVANJA

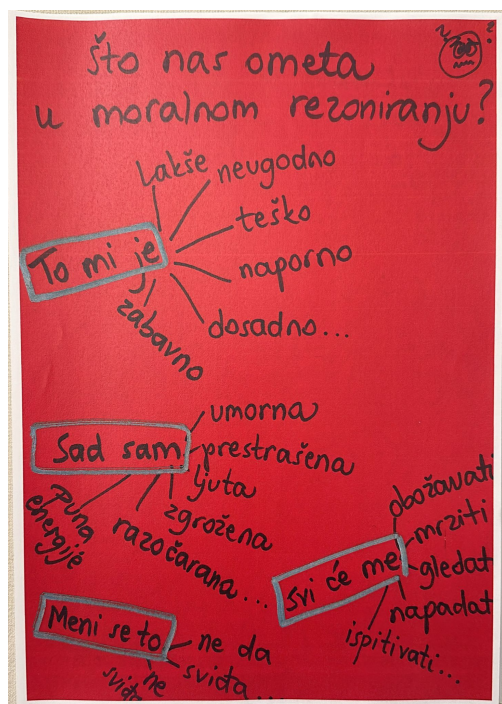
Moji su prvi poslovi prevođenja bili prijevodi na znakovni jezik. I dan danas, kada prevodim govorene jezike u institucijama EU-a, sjetim se koliko je teže prevoditi na znakovni jezik. Prvi je razlog što se ne prevodi samo na sastancima i kongresima, odlazi se na operacije, razgovara se s javnim bilježnicima ili sucima, provodi se vrijeme s korisnicima u najosjetljivijim životnim razdobljima i situacijama zavođenja i zaljubljivanja, razvoda, poroda, dobivanja šokantnih vijesti o teškoj bolesti... samog korisnika ili članova obitelji. Najsnažnije su mi se u pamćenje utisnuli događaji snažne emotivne potresenosti gluhih i gluhoslijepih ljudi kojima sam tada prevodila, bez obzira na to je li se radilo o snažnim pozitivnim ili negativnim osjećajima. Najteže mi je tada padala ogromna količina energije koju je trebalo uložiti u to da, na primjer, ne plačem i ja dok plaču uzvanici na vjenčanju zbog dirljivog govora ili pjesme. Da se ne tresem i ja od bijesa kad prevodim bijesnu reakciju, da se ne vidi da se ne slažem sa stajalištima predavača kada prevodim nekoga čiji mi je nastup duboko odbojan....

U samoj srži ovog poziva, prevođenja znakovnog jezika, je duboka i često nevidljiva, emocionalna i moralna kompleksnost. Prevoditelji znakovnog jezika su prisutni u najintimnijim, najkritičnijim i često najtraumatičnijim trenucima ljudskog života: od sudnica i bolnica do pogreba i obiteljskih sukoba. U takvim okolnostima, emocionalna samoregulacija prestaje biti samo vještina "preživljavanja" prevoditelja i postaje temeljna komponenta moralnog prosuđivanja. Zato bih u ovome članku željela napisati kako je i zašto je prevoditeljicama i prevoditeljima znakovnog jezika sposobnost emocionalne samoregulacije sastavni dio profesionalnog i privatnog života, i zašto je emocionalna regulacija važan profesionalni, a ne samo osobni, cilj.

Da bismo razumjeli zašto je emocionalna stabilnost moralno pitanje, moramo prevoditeljicu promatrati kao moralnog činitelja. Svaka odluka koju prevoditeljica ili prevoditelj donese – od odabira nekog znaka, odluke o prekidanju govornika, do odluke o tome kada će zatražiti stanku – nosi etičku odnosno moralnu težinu. Moralno prosuđivanje, prema teorijama poput Restovog modela koji smo spomenuli na radionici, zahtijeva moralnu osjetljivost, motivaciju i karakter.

Kada je prevoditelj emocionalno potresen, njegova kognitivna sposobnost za moralno prosuđivanje opada. Strah, tuga ili bijes mogu zamagliti granicu između empatije i identifikacije, što dovodi do gubitka profesionalne distance. U tom trenutku, nesposobnost regulacije vlastitih emocija izravno ugrožava autonomiju gluhe osobe i integritet komunikacijskog procesa jer se prevoditelj kreće uplitati u to što se događa, pretjerano intervenira, ljuti se ili protestira u ime gluhe osobe. Takav pokroviteljski stav je neprihvatljiv i štetan, i zato svaki prevoditelj znakovnog jezika mora biti svjestan svojih

emocija i raditi na tome da ih bude svjestan i da njima zna upravljati. Rad na vlastitoj emocionalnoj stabilnosti nije nikakav odraz prevelike zaokupljenosti sobom, već je čin profesionalne odgovornosti.

Druga je pak krajnost toliko zgaziti i ugušiti bilo kakve osjećaje dok radimo, da nam ne bi "smetali" u radu, da se ponašamo kao strojevi, ni u što se ne uplićemo, ni u što se ne bi htjeli miješati i nije na nama da bilo što prosuđujemo. Potpuna distanca jednako je neprofesionalna kao prekomjerno i nepotrebno uplitanje u samostalnost gluhih i gluhoslijepih korisnika.

Prevođenje znakovnog jezika uključuje posebnu vrstu emocionalnog rada (emotional labour). Za razliku od prevoditelja za govorene jezike, prevoditelji znakovnog jezika koriste cijelo tijelo i lice kao dio izražavanja na znakovnom jeziku. Ako netko više ili plače, prevoditeljica to mora pokazati

u svom znakovanju kako bi prenijela afektivni dio poruke. To fizičko imitiranje tuđih snažnih emocija može stvoriti takozvanu sekundarnu traumu. Suvremena neuroznanost nam je pokazala da neki ljudi više od drugih imaju aktivne zrcalne neurone i snažniju empatiju, dok mozak ne zna razliku između toga zamišljamo li ili gledamo traumu ili ju sami proživljavamo, stres za naše tijelo je gotovo jednak (lijepo vam kažem da ne gledate hororce i trilere i čuvate snagu za stvarni život;).

Moralna dilema nastaje u trenucima kada frustracije iz privatnoga života ne smiju biti uzrok patnje naših korisnika ili kolega na poslu. Za zdravlje je dobro emocije odraditi i preraditi, no radno mjesto nije dobro vrijeme i mjesto za to. Svojim korisnicima i kolegicama na poslu moramo uvijek doći profesionalni i ugodni, to nije od nas "lijepo" već je profesionalni minimum. Prevoditeljima znakovnog jezika ovo je posebno teško jer je zajednica gluhih mala pa im zna teško pasti diskriminacija prema korisnicima ili njihove teške situacije. A uz to imaju i svoje! A onda ne samo još i svoje, već i od kolegica i kolega na poslu koji su im često bliski i dragi, a katkada i najbolji prijatelji! Dodajmo na to da velik broj prevoditeljica znakovnog jezika ima kod kuće ili u obitelji neku gluhu ili gluhoslijepu osobu koja se suočava s kojekakvim preprekama zbog nečega što ni ne može sama mijenjati (stanje sluha) i ispadne da od posla i trauma nikad nema odmora!! Na sve to, i sva ta mjesta gdje treba imati profesionalno lice, još se događaju i situacije kada su osobne vrijednosti prevoditelja u sukobu sa sadržajem koji mora prevesti. Sjećam se kao danas ranih dana prevođenja na znakovni jezik kada sam dobila posao prevesti predavanje jednog liječnika roditeljima gluhe djece baš sam se veselila! Nismo tada znali (ja nisam znala!) za pojmove kao audizam. Govorio je meni potpuno neprihvatljive i uvredljive stvari o znakovnom jeziku jer je prije tridesetak godina klima bila potpuno drugačija i taj je liječnik zaista bio duboko uvjeren u to da je znakovni jezik jako štetan za gluhe i nagluhe djecu. A ja sam bila tamo da prevedem njegovo predavanje. I jesam, uvjerljivo i pazeći da se ne vidi da sam šokirana ili zgađena nekim dijelom. No, u pauzi za kavu sam srećom imala priliku vidjeti neku gluhu djecu koja su znala znakovni jezik. Namjerno sam im prišla i postavljala neka pitanja. Znao kako se gluhi smiju od uha do uha, pa se nešto zezaju i zadirkuju, šale i nasmijavaju... Namjerno

sam htjela da roditelji i to vide. I kad mi je jedna majka prišla objadnila sam joj da ja volim znakovni jezik i da se meni sviđa što mogu razgovarati i na tom jeziku. Nisam krotozirala predavača. Ali to je bio moj način rješavanja sekundarne traume i izbjegavanja moralne ozljede. Slično ste možda kao prevoditelji znakovnog jezika doživjeli u pravosudnom sustavu ako ste prevodili za osobu optuženu za zločin koji smatrate moralno odbojnim. Bez snažne emocionalne samoregulacije, prevoditelj može pasti u zamku "moralnog kažnjavanja" svog klijenta. A to znači da će dok prevodi kroz suptilne promjene u kvaliteti prijevoda nanositi štetu govorniku ili znakovatelju. Ovdje nam moralno prosuđivanje nalaže da kao prvo prepoznamo vlastite limite i, ako je potrebno, odstupimo s dužnosti kako ne bi naštetili pravednosti postupka. Moralnu ozljedu i sekundarnu traumu možemo doživjeti kad god na poslu čujemo, prevodimo ili sudjelujemo u nečemu što nam je moralno neugodno ili čak neprihvatljivo. Ja sam stara škola i svjesna toga da se držim klasičnih načela da ću svakome dati riječ (do mjere u kojoj dopuštaju moje jezične i prevoditeljske sposobnosti), no valja biti svjestan suvremenih rasprava na temu prevođenja znakovnih jezika u kojima mlađi kolege i kolegice vlastito mentalno zdravlje stavljaju na prvo mjesto i ne žele prevoditi osobama i udrugama ili strankama koje su im moralno odbojne. O tome možemo imati privatno mišljenje, ali profesionalno smo svjesni načela moralnog prosuđivanja: zaštita tuđeg zdravlja svakako ima primat nad tradicionalnim teorijama prevođenja i kao agencije ili udruge moramo paziti da sustavno ne gazimo nečije pravo na to da odabere zaštitu svog zdravlja i prepusti drugima da prevode onima kojima on ili ona ne želi (počinitelj nekog kaznenog djela, stranka s poznatom ekstremno lijevom ili ekstremno desnom retorikom, udruga lovaca...). Pritom pazimo i na to da kao udruga ne zakidamo nekoga za prijevod, netko "mora" prevesti i navedenim korisnicima. Time smo došli do donekle povezanom temom s ovom našom, a ta je da i kroz djelovanje udruga, društava i organizacija također možemo provoditi moralne ili nemoralne prakse. Sustavno davati prednost mlađim ili starijim prevoditeljima, primjerice, bila bi duboko nemoralna institucionalizirana praksa diskriminacije (kao i sustavni ne/angažman na temelju spola ili boje kože ili bilo koje osobine koju osoba ne može mijenjati, a ne utječe na kvalitetu rada). Svaki kriterij za prevođenje, edukacije i angažman bilo koje vrste mora biti pojedinačan i poštivati univerzalna moralna načela.

U tradiciji profesionalne etike dugo je prevladavao takozvani deontološki pristup – strogo pridržavanje kodeksa i pravila (npr. "uvijek ostani neutralan" za što je ovoj struci odavno jasno da je iluzija). Međutim, suvremena praksa prevođenja sve se više okreće takozvanoj etici vrline. To znači da je umjesto pukog i automatiziranog poštivanja pravila, naglasak na razvijanju karaktera prevoditelja i prevoditeljica.

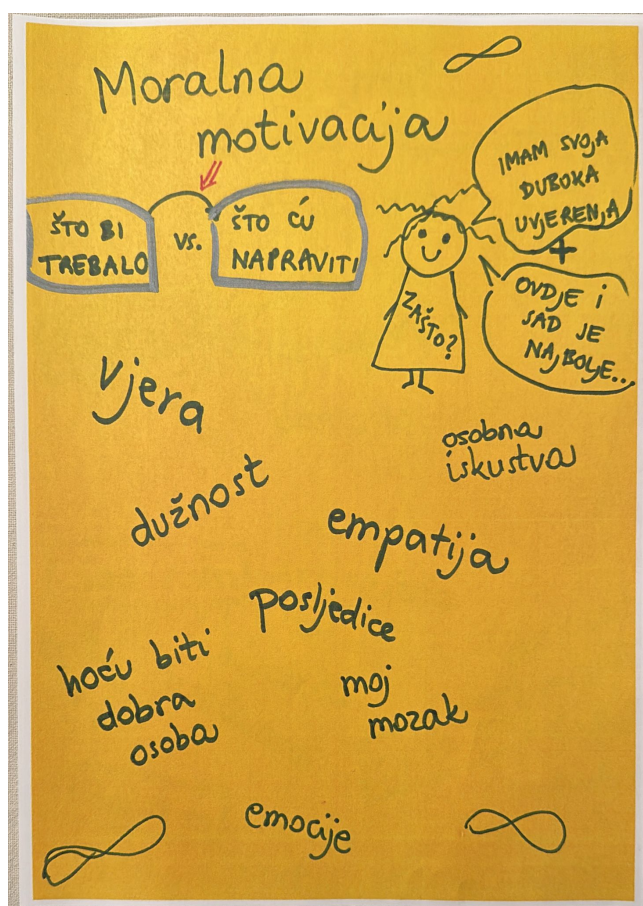
E m o c i o n a l n a samoregulacija omogućuje prevoditelju da u praksi provodi *razboritost* (phronesis). Taj nas pojam vraća na Aristotela, ali nećemo ovdje o njemu. Razborit prevoditelj razumije da neutralnost ne znači robotiziranost i automatiziranost, već

sposobnost snalaženja u okruženju kompleksnih ljudskih emocija, tuđih i svojih, bez dopuštanja da te emocije diktiraju ishod i da uopće ne uzimamo u obzir kako utječemo na kolege ili korisnika (npr. sad sam ljuta što nisam dobro prevela pa ću se derati na kolegice; sad sam se naljutio pa više neću pomagati; sad sam razočaran pa ću olajavati svoju udrugu i kolege...). Kada se nađemo u situaciji "etičke dvoznačnosti", gdje kodeks ne daje jasan odgovor, samo osoba svjesna svojih emocija koja drži emotivne ispade pod kontrolom može donijeti odluku koja je u najboljem interesu svih uključenih strana. Pa i svoje vlastite. Jer ako vičemo na kolegice ili klijenta, štetimo i samima sebi. Stoga bi kao jedna od temeljnih osobnih moralnih vrijednosti trebala biti svijest o vlastitim emocijama s naglaskom da naša simpatija ili ljutnja koju osjećamo prema nekome, ili povrijeđenost ne stanu na put konstruktivnim profesionalnim odnosima. Trudimo se biti jedni drugima bolji. Da nam bude bolje i u struci i za naše klijente. Mislim da je sada već pomalo preočito da sam donijela moralnu odluku hrabro provesti u djelo svoju potrebu, u svjetlu nedavnih problema u kolektivu, pozvati sve nas na zagovaranje složnosti, međusobnog poštivanja, i opraštanja. Tko je živ taj griješi. I nikoga od nas nije moralno svesti na najlošiju ili najnekonstruktivniju fazu u životu. Neću duljiti u ovom dijelu.

Sada bih prešla na temu jednog od najvećih rizika za prevoditelje znakovnog jezika, a to je moralni zamor (moral distress). On nastaje kada prevoditelj ili prevoditeljica zna koja je moralno ispravna odluka, ali je zbog vanjskih pritisaka (što misle kolege, što kaže autoritet, što je ustaljeni postupak) ili sustavnih ograničenja ne može provesti. Dugotrajna izloženost takvim situacijama bez adekvatne emocionalne obrade dovodi do cinizma i profesionalnog izgaranja. Ovdje se vraćamo na temu toga kako radimo kroz udruge i društva - postoje li ljudi koje sustavno zakidamo? Postoji li možda problem u načinu na koji se komunicira prema nekome ili nekoj skupini? Postoji li netko kome se sustavno ne daje pristup, koga se ne informira, od koga se sustavno previše ili premalo očekuje...? To bi trebalo prvo osvijestiti, a potom konstruktivno i hrabro ispraviti.

I time smo došli opet na razinu pojedinca. Moralno prosuđivanje nas uči da smo odgovorni i prema sebi. Što ja to trebam učiniti kako bih pomogao sam sebi? Jer prevoditelj koji zanemaruje svoje mentalno zdravlje s vremenom gubi sposobnost empatije i motivacije, a time i sposobnost za moralnu osjetljivost. Samoregulacija, stoga, uključuje mnogo elemenata na kojima treba svjesno i trajno raditi:

1. Svijest o sebi: Prepoznavanje tjelesnih signala stresa prije nego što oni preuzmu kontrolu nad kognitivnim procesima. Upravljanje vlastitim reakcijama na način da smo korisni i kolegama i korisniku. Da smo prisutni kad nas se traži i koliko nas se

traži (pa i kad nas iskusniji kolega traži da samo ne smetamo). Jesam li zbog straha ili ljubomore neugodan prema nekom kolegi? Pokušavam li svojim nastupom stalno nametati vlastitu superiornost, isticati svoje iskustvo kao jedino mjerodavno i važno, umanjivati samopouzdanje drugih? Skrivam li se iza svojeg neiskustva pa stalno izbjegavam odraditi teži dio posla i dugo nakon što više nisam početnik? Govorim li ružno o drugim kolegama kako bih sebi pokušao osigurati više posla? Jesam li zbog predrasude ili halo efekta manje dostupan nekom korisniku u svom najboljem izdanju? To što je nešto ljudski u privatnom životu ne znači da je prihvatljivo u profesionalnom životu.

2. Kognitivno restrukturiranje: Shvaćanje da nismo odgovorni za postupke korisnika ili udruga, već isključivo za kvalitetu svog rada u datom trenutku, a za ostalo ćemo naknadno (možda) skupljati snagu. Katkada korisnik sam sebi čini štetu time što govori ili radi. Prevoditelji nisu tu da ispravljaju životne lekcije sustavno i svuda, korisnici moraju moći i sami reći ili napraviti nešto krivo. Fina je ravnoteža znati kada pustiti korisnika da živi svoj život, a kada je riječ o tome da prevoditelj kroz manju intervenciju ili neintervenciju može samo ne stati na put boljem ishodu (primjer zadnjeg ispita na fakultetu s mrzovoljnim profesorom).
3. Supervizija i refleksivna praksa: istraživanja potvrđuju da se moralno prosuđivanje razvija postupno (Kohlbergove faze) i to najbolje uz vodstvo i uz puno razgovora s ljudima koji se nalaze u sličnoj situaciji. Razgovor s kolegama o emocionalnim izazovima ključan je stoga za održavanje etičke higijene, nazovimo to tako. Kako u kodeksu piše da pazimo na odijevanje, piše da pazimo i na mentalno zdravlje. Refleksivna praksa je način omogućivanja razgovora o frustracijama i nedoumicama u okruženju koje će sve rečeno držati zauvijek u tajnosti. Kako bismo imali slobodu otvoreno podijeliti svoje sumnje ili čak propuste, a da to ne bude iskorišteno protiv nas već u svrhu učenja i razvoja.

Zaključno bih rekla da biti prevoditeljica ili prevoditelj znakovnog jezika znači biti stalno prisutan u prostoru između dva svijeta, dva modaliteta jezika i bezbrojnih emocija u raznoraznim privatnim i javnim situacijama u životima korisnika. Taj prostor je sam po sebi moralno opterećen. Emocionalna samoregulacija prevoditelja nije nekakav "soft skill" ili poželjna nadogradnja na temeljne vještine prevođenja - ona jest temelj na kojem počiva cijela etička struktura profesije.

Vježbanjem samoregulacije, mi zapravo vježbamo svoju sposobnost da na temelju moralnih načela i vrijednosti, na temelju informirane i upućene moralne prosudbe, budemo pravedni, korisni i suosjećajni bez gubitka vlastitog integriteta ili mentalnog zdravlja, te bez prekomjerne emocionalne opterećenosti. Na svaki svoj posao kao prevoditelji donosimo u komunikacijsku situaciju nekoliko jednako bitnih sastavnica izvrsne usluge prevođenja. Nisu to samo prepoznavanje namjera, poznavanje vokabulara ili sintakse, fluentnost znakovanja i izvrsno prenošenje tuđeg tona i emocija, već i sposobnost da upravljamo vlastitim emocijama; da ostanemo svjesni, prisutni i moralno lucidni usred ljudske oluje koja može doći bilo kad prije, za vrijeme i/ili nakon prevođenja, u susretu s korisnicima ili kolegicama i kolegama ili samim sobom. Samo svjesni svih ovih implikacija i samo moralno pismeni i moralno lucidni možemo osigurati da pravo svih korisnika na komunikaciju bude ostvareno na najvišoj moralnoj razini.

CERTIFICATE IN INTERNATIONAL SIGN INTERPRETING - CISI

Certifikat za prevođenje međunarodne znakovne komunikacije (International Sign – IS) Sveučilišta Rochester Institut of Technology (RIT), skraćeno CISI, je bilo jedno zanimljivo iskustvo koje me i iscrpilo i obogatilo, ali i potaknulo na promišljanja o mom radu. Počelo je mojim ogromnim iznenađenjem u prosincu prošle godine kada smo, od 119 zainteresiranih prevoditelja znakovnih jezika iz cijelog svijeta, nas 18 dobili priliku sudjelovati na ovom uistinu sjajnom programu. Program je započeo u siječnju i prvih 10 tjedana odradili smo do lipnja. Zatim smo imali pauzu do kolovoza te ostalih 11 tjedana odradili do studenog. Sam CISI akreditacijski program bio je vrijedno, ali zahtjevno iskustvo profesionalnog razvoja. Njegova velika prednost je ispreplitanje teorije i prakse, aktivnog promišljanja o vlastitom radu, etičkim izazovima i donošenju odluka.

Koncept nastave je bio poprilično intenzivan. Nastava se u potpunosti odvijala online, s tim da su svi materijali za pojedini tjedan bili dostupni unaprijed, a na nama je bilo organizirati vrijeme. Tjedni ritam bio je zahtjevan: svaki tjedan bilo je potrebno pogledati oko dva sata video materijala koji su bili uvod u temu, zatim pročitati dodatne članke i pogledati video materijale. Snimiti vlastiti video u trajanju od 3 do 5 minuta te pregled i komentiranje radova kolega. Iako je broj komentara bio ograničen na tri, ipak je značilo da morate odvojiti barem 90ak minuta samo za gledanje videa drugih polaznika. Uz to smo imali “domaće zadaće” tj. individualne zadatke koji su se predavali predavačima s kojima smo bili taj tjedan. I to nije sve! Svaka dva tjedna imali smo grupne vježbe u paru. Na odabranu temu kao što su zakonodavni okvir znakovnih jezika, prava gluhih osoba, pristupačnog obrazovanja ili mogućnosti zapošljavanja gluhih u njihovim državama, pripremite i održite prezentaciju od pola sata, a onda sljedećih pola sata raspravljate s dodijeljenom kolegom ili kolegicom o njoj. Sljedeći tjedan je obrnuti proces, kada kolega ili kolegica priprema temu, a vi slušate/gledate pa raspravljate. I sve to se ponavljalo iz tjedna u tjedan svih 20+1 tjedan.

Iako je bilo vrlo zahtjevno, ovo iskustvo bilo je iznimno vrijedno. Ponajprije zbog predavača od kojih smo imali priliku učiti. Vrhunski stručnjaci i istaknuta imena u svijetu IS prevođenja. Među prvima bio je Nigel Howard, gluhi prevoditelj iz Kanade i akreditirani WFD-WASLI (Svjetska federacija gluhih - Svjetska udruga prevoditelja znakovnih jezika) prevoditelj za IS. Njega sam upoznala prije 16 godina kao svog prvog predavača za IS. Njegovo bogato iskustvo prevođenja u medijima te u mnogobrojnim institucijama kao što su različite institucije UN-a. Osim toga odličan je predavač, koji daje vrlo precizne povratne informacije kako poboljšati rad na vrlo suptilan i motivirajući način.

Christopher Stone, trenutni predsjednik WASLI-ja, s nevjerojatnom je lakoćom približio složene strukture međunarodnih organizacija, ali i demonstrirao izuzetne prevoditeljske vještine. Njegov prijevod s IS-a na engleski djeluje toliko prirodno da imate osjećaj da bi gluha osoba upravo tako govorila da koristi govorni jezik. Posebno me impresionirala njegova osjetljivost za naglaske i jezike, što sam ponovno imala priliku vidjeti na konferenciji u Lisabonu. Naime, povremeno tijekom prijevoda trebao je ispravno naglasiti ime različitih predavača ili izgovoriti neku frazu na nekom drugom jeziku što je i napravio kao da je govornik tog jezika. Christopher predaje i na različitim sveučilištima iako je u zadnje vrijeme najviše vezan za Sveučilište Woolverhampton. Uz sve to bavi se istraživanjima i pisanjem članaka.

Neizostavna je i profesorica Jemina Napier sa Sveučilišta Heriot-Watt, autorica brojnih knjiga i znanstvenih radova o prevođenju, koju sam imala čast upoznati još tijekom EUMASLI studija. Njezino znanje i iskustvo u području akademskog prevođenja teško je nadmašiti.

Jednako snažan dojam ostavila je i Liz Scott Gibson, pionirka prevođenja IS-a, osnivačica i prva predsjednica i efsli-ja i WASLI-ja, s bogatim iskustvom rada na najvišim diplomatskim razinama.

Uz njih su s nama radili i Juan Carlos Druetta te brojni WFD-WASLI akreditirani IS prevoditelji iz različitih dijelova svijeta kao što su - Mark Quinn, Rob Skinner, Robert Adam, Bo Hårdell, Aeysha Ramjugernath, Marsanne Neethling.

Cilj ovog programa bila je pripremiti nas za polaganje WFD-WASLI akreditacijskog ispita za IS prevoditelje. Taj program postoji već dugi niz godina, a zadnjih godina aktivniji su oko povećanja broj IS prevoditelja iz cijelog svijeta. Postoji mogućnost predakreditacije tako da izaberete samo jedan jezični smjer bilo da se radi o prijevodu engleskog, španjolskog ili francuskog na IS ili obrnuto. A možete predati prijavu i za punu WFD-WASLI akreditaciju s govornih jezika na IS ili s IS na govorne jezike.

Cijeli program koordinirao je Colin Allen, bivši predsjednik WFD-a i predavač na RIT-u. Tijekom boravka u Hrvatskoj 2023. godine održao je predavanje prevoditeljima, naglašavajući važnost suradnje između gluhih osoba i prevoditelja kako bi obje skupine imale dugoročnu korist. Njegov pristup bio je iznimno podržavajući i ljudski – uvijek spreman na razgovor, razumijevanje i dodatno pojašnjenje kada bismo zapeli ili se našli pod pritiskom rokova. Uz njega, tehničku i organizacijsku podršku pružao je cijeli tim RIT-a.

Struktura programa bila je podijeljena u šest tematskih modula i završnu refleksivnu cjelinu, koji su se logično nadograđivali. A sadržaj je ukratko izgledao ovako:

Modul 1: Uvod u CISI program

Uvodni modul pruža pregled ciljeva CISI programa, njegove globalne važnosti te povezanosti s WFD-WASLI akreditacijskim kriterijima. Upoznali smo se s očekivanjima, načinima rada i evaluacije te dobili detaljnije informacijama putem silabusa i platforme *myCourses*. Ovaj modul postavlja temelj za daljnji rad i naglašava važnost refleksivne profesionalne prakse.

Modul 2: Osnove IS-a

Drugi modul usmjeren je na temeljna znanja međunarodne znakovne komunikacije. Istraživali smo raznolikost IS-a, njegovu uporabu u višejezičnim i međunarodnim okruženjima te ulogu IS-a u povezivanju znakovatelja iz različitih jezičnih i kulturnih sredina. Poseban naglasak stavljen je na osobne i profesionalne kompetencije ključne za prevoditelje IS-a, kao i na izloženost različitim stilovima znakovanja, što je od presudne važnosti za razumijevanje različitih znakovatelja.

Modul 3: Razumijevanje strukture međunarodnih organizacija

Ovaj modul bavi se razumijevanjem međunarodnog organizacijskog okruženja. Identificirali smo i uspoređivali organizacije gluhih osoba, prevoditeljske organizacije te

relevantne međunarodne institucije, uključujući agencije Ujedinjenih naroda. I shvatili koliko je razumijevanje struktura, hijerarhija i protokola međunarodnih organizacija ključno za kvalitetno obavljanje prevoditeljskog posla u visoko formalnim i institucionalnim kontekstima.

Modul 4: Napredne prevoditeljske strategije

Jedan od sadržajno najopsežnijih modula posvećen je naprednim strategijama usmenog prevođenja. Obrađivali smo teme kritičke refleksivne prakse, učinkovitog timskog rada, raznolikosti i privilegija u IS prevođenju, rada s osjetljivim temama te prilagodbe različitim jezičnim registrima. Posebna se pažnja posvećuje unilateralnom i bilateralnom prevođenju te strategijama timskog prevođenja u različitim sastavima.

Modul 5: Različita prevoditeljska okruženja

Ovaj modul pružio je pregled širokog spektra prevoditeljskih okruženja u kojima se koristi IS. Obuhvaćena su vladina i politička okruženja, međunarodne organizacije i nevladine organizacije, diplomatski događaji i konferencije, mediji, akademske konferencije te krizne i izvanredne situacije. Modul nas je potaknuo na samoprocjenu vlastite razine sigurnosti i kompetencija u različitim kontekstima rada.

Modul 6: Promišljanja prevoditelja u međunarodnom okruženju

Završni tematski modul bio je posvećen složenim etičkim, međukulturnim i praktičnim pitanjima u međunarodnim prevoditeljskim okruženjima. Obrađivali smo etičke izazove u višejezičnim situacijama, međukulturnu komunikaciju, pregovaranje jezičnih i kulturnih razlika te praktične i logističke aspekte rada IS prevoditelja. Konkretni primjeri i zadaci dodatno su poticali naše kritičko promišljanje profesionalne odgovornosti.

CISI završni modul

Završni dio omogućio nam je sumiranje stečenih znanja, međusobnu razmjenu iskustava te usmjeravanje prema daljnjim profesionalnim koracima, uključujući pripremu za akreditacijski postupak.

Tijekom CISI programa uočila sam značajan napredak u vlastitim vještinama IS-a: proširila vokabular, unaprijedila korištenje prostora te postala svjesnija načina na koji prenosim složenije koncepte. Jednako vrijedna bila je i kontinuirana razmjena iskustava s kolegama te pristupačnost i podrška predavača.

Iako je usklađivanje profesionalnih obveza, privatnog života i intenzivnog učenja ponekad bilo zahtjevno, CISI akreditacijski program pružio je snažan temelj za daljnji profesionalni razvoj. U sljedeće dvije godine planiram nastaviti rad na svom profesionalnom portfelju s ciljem ispunjavanja WFD-WASLI kriterija i pristupanja

akreditacijskom postupku. Program stoga predstavlja vrijedan primjer kvalitetne edukacije i snažnu preporuku svim prevoditeljima zainteresiranima za rad u međunarodnom okruženju.

U međuvremenu je krenula i CISI 2. grupa, a sve koje sam potakla na razmišljanje o ovom programu želim obavijestiti da se prijava za CISI 3. grupu otvara u siječnju 2026. godine. Sve dodatne informacije dostupne su na mrežnim stranicama RIT-a:

<https://www.rit.edu/ntid/aslie/cisi>

Sretno svima!

Certificate in International Sign Interpreting

The National Technical Institute for the Deaf at
Rochester Institute of Technology hereby certifies that

Nives Gotovac

has successfully completed 135 hours of study
in International Sign Interpreting.

Monday, 17 November 2025

RIT

National Technical
Institute for the Deaf
**ASL and
Interpreting
Education**

Colin Allen

Program Coordinator

Certificate in International Sign Interpreting

Dr. Jason Listman

Chairperson

ASL & Interpreting Education

NIVES GOTOVAC

THE EUROPEAN CENTRE OF MODERN LANGUAGES - ECML

Europski centar za moderne jezike - ECML je međunarodna institucija koju je osnovalo Vijeće Europe 1994. godine. Široj je javnosti Centar poznat po promicanju ZEROJ-u tj. CEFR-a - Zajedničkog europskog referentnog okvira, standarda koji je bio temelj za izradu naših udžbenika za učenje hrvatskog znakovnog jezika.

ECML potiče izvrsnost i inovacije u nastavi i učenju jezika te pruža podršku državama u provođenju učinkovitih jezičnih politika i praksi u obrazovanju. Potiču kvalitetnu i inovativnu nastavu jezika i pomažu učinkovitije učenje jezika. Oni su pokretači reformi kroz radionice, publikacije i razvoj nastavnih alata. U sklopu programa *Language Education at the Heart of Democracy* pokrenut je strateški važan projekt *DeafSign*.

Sredinom svibnja ove godine u Grazu održana je dvodnevna radionica pod nazivom **“Unlocking educational opportunities in sign languages in Europe”** 15. i 16. svibnja ove godine u Grazu. Skup je okupio stručnjake, donositelje politika i istraživače iz više od 25 europskih zemalja s ciljem unaprjeđenja pristupa obrazovanju za korisnike znakovnih jezika, posebno one u osjetljivim situacijama.

Projekt *DeafSign* usmjeren je promicanju mogućnosti učenja i podučavanja znakovnih jezika u Europi, s posebnim naglaskom na podršku obrazovnim pristupima za grupe koje su često marginalizirane ili imaju otežan pristup strukturiranoj jezičnoj podršci:

- gluhe i nagluhe osobe s migrantskim i/li izbjegličkim iskustvom
- gluhu djecu i njihove obitelji
- osobe koje su znakovni jezik usvojile unutar obitelji, ali nemaju formalnu obrazovnu strukturu za njegov razvoj

ECML, Graz 15.-16.5.2025.

Jedna od članica IS prevoditeljskog tima bila je i naša Tina Vrbanić

Na radionici su analizirani rezultati opsežne ankete provedene u više od 160 obrazovnih institucija i zajednica gluhih diljem Europe. Ti podaci služe kao temelj za izradu novih smjernica i preporuka za donositelje politika. Fokus je na stvaranju inkluzivnih didaktičkih resursa, definiranju standarda za kvalifikacije nastavnika te usklađivanju kurikuluma na europskoj razini.

Kao predstavnica Društva, iznijela sam naša iskustva i materijale dostupne na platformi EPALE - udžbenike hrvatskog i srpskog znakovnog jezika A1 i A2 razine. Napomenula sam i naš projekt u pripremi **“Moja Prva**

Znakovnica” koji će biti besplatan i trajno dostupan na mrežnoj stranici - www.hzj.com.hr od proljeća 2026. godine.

Za Društvo prevoditelja HZJ-a ovo je sudjelovanje bilo važna prilika za umrežavanje, razmjenu znanja i uključivanje u zajedničke europske inicijative. Standardizacija obrazovanja korisnika znakovnog jezika izravno utječe na kvalitetu komunikacije, a time i na profesionalnost naše prevoditeljske struke. Sudjelovanjem u ovakvim projektima osiguravamo da glas hrvatske prevoditeljske zajednice bude prepoznat u međunarodnim okvirima.

Zajednička fotografija sudionika ECML radionice

EFSLI KONFERENCIJA 2025., LISABON

U rujnu 2025. godine sudjelovale smo na efsli konferenciji u Lisabonu, koja je i ove godine okupila europsku zajednicu prevoditelja znakovnih jezika, predstavnike zajednice gluhih, istraživače i edukatore. Lisabon, grad bogate povijesti i otvorenosti, pružio je izvrsno okruženje za razmjenu znanja, iskustava i promišljanje budućnosti naše profesije.

Kao i prethodnih godina, konferenciji je prethodio efsli dan, tradicionalni uvod u konferencijski vikend koji se održava drugog vikenda u rujnu. efsli dan okupio je predstavnike nacionalnih udruga prevoditelja, članove upravnih tijela efsli-ja te goste iz zajednice gluhih, a bio je posvećen strateškim temama i izazovima s kojima se struka suočava diljem Europe. Program su vodili dr. sc. Maya de Wit i predstavnik Europske unije gluhih (EUD), Frankie Picron, čiji su doprinosi dodatno naglasili važnost suradnje između prevoditeljske struke i zajednice gluhih.

Na konferenciji smo Društvo prevoditelja HZJ-a predstavljale nas dvije, Nives Gotovac i Nadija Lovreković. Posebno smo ponosne što je Nadija bila dobitnica SAF potpore (Supportive Attendance Fund), fonda kojim

efsli omogućuje sudjelovanje prevoditelja iz zemalja s nižim BDP-om. SAF se financira donacijama prikupljenima tijekom cijele godine, kao i za vrijeme same konferencije, te svake godine omogućuje dolazak nekoliko prevoditelja znakovnih jezika kojima bi sudjelovanje inače bilo otežano. Ova inicijativa ima veliku vrijednost jer doprinosi ravnopravnosti, raznolikosti i jačanju europske profesionalne mreže.

Prvi dan konferencije bio je posvećen edukaciji i profesionalnoj praksi prevoditelja znakovnih jezika. Kroz niz predavanja i istraživačkih izlaganja otvorena su pitanja obrazovanja prevoditelja, profesionalnog identiteta, refleksije u radu i uloge zajednice gluhih u svim fazama edukacije. Poseban naglasak stavljen je na potrebu sustavnog i kvalitetnog obrazovanja te na važnost međusobne podrške unutar struke.

U poslijepodnevnom dijelu programa raspravljalo se o digitalnoj pristupačnosti, VRI uslugama i iskustvima gluhih korisnika, kao i o kulturnim kontekstima u kojima prevoditelji djeluju. Izlaganja su podsjetila na odgovornost prevoditelja u osjetljivim područjima rada te na potrebu stalnog propitivanja kvalitete i etičnosti profesionalne prakse. Dan je zaključen snažnim primjerima suradnje gluhih i čujućih prevoditelja te temama koje se tiču prevođenja u području zdravstva i socijalne skrbi.

Večer smo završile na svečanoj gala večeri u palači Xabregas, u ozračju druženja, razmjene iskustava i umrežavanja, uz kulturni program i glazbu gluhih DJ-a Dioga Grila i Nuna Coste.

Drugi dan konferencije bio je posvećen kulturi, jeziku i inkluziji. Kroz predavanja i rasprave istaknuta je važnost razumijevanja kulturnih i društvenih dimenzija prevođenja, kao i pitanja identiteta prevoditelja u suvremenom europskom kontekstu. Uz poster-

prezentacije i neformalne razgovore, konferencija je završila u snažnom osjećaju zajedništva, inspiracije i profesionalne povezanosti.

Jedan od najvažnijih trenutaka konferencije u Lisabonu bila je najava da će se sljedeća efsli konferencija održati u Zagrebu, od 11. do 13. rujna 2026. godine. Tema konferencije „From Experience to Credentials“ usmjerena je na pitanje profesionalizacije obrazovanja i certificiranja prevoditelja znakovnih jezika u Europi.

Kroz ovu temu efsli 2026. otvorit će raspravu o zemljama u kojima još ne postoji formalno, sveučilišno obrazovanje za prevoditelje znakovnih jezika, o izazovima priznavanja iskustvenog učenja te o potrebi ujednačavanja standarda i jačanja kvalitete edukacije. Poseban naglasak bit će stavljen na povezivanje iskustva zajednice gluhih s akademskim sustavima obrazovanja te na inkluzivnost i dostupnost obrazovanja za sve buduće prevoditelje.

Sudjelovanje na efsli konferenciji 2025. u Lisabonu bilo je iznimno vrijedno iskustvo koje nas je dodatno osnažilo i inspiriralo. Konferencija je još jednom potvrdila važnost međunarodne suradnje, razmjene znanja i zajedničkog promišljanja budućnosti naše struke. S ponosom i velikom odgovornošću započinjemo pripreme za efsli konferenciju 2026. u Zagrebu, radujući se prilici da europskoj zajednici prevoditelja znakovnih jezika budemo domaćini i aktivni sudionici u daljnjem razvoju profesije.

Vidimo se u Zagrebu 2026.!

OBILJEŽAVANJE MEĐUNARODNOG DANA ZNAKOVNIH JEZIKA 2025.

Nastavljamo prevoditi Dobro jutro, Hrvatska u sklopu Međunarodnog tjedna gluhih, odnosno Međunarodnog dana znakovnih jezika. Kao i prethodnih, i ove godine u suradnji s Hrvatskom radiotelevizijom obilježili smo ove važne dane ali i gostovali u emisiji.

Nives Gotovac i Angel Naumovski predstavili su naš projekt “Dostizanje kvalitete u nastavi znakovnih jezika” i darovali voditeljima Doris Pinčić Guberović i Ognjenu Golubiću primjerke udžbenika A1 i A2 razine. Najavili su i projekt “Znakujmo” rezultat kojeg će biti udžbenik B1 razine.

Kolega Angel naglasio je i raznolikost znakovnih jezika te njihovu jedinstvenu strukturu, povijest i kulturu na što je potrebno podsjećati s obzirom na još uvijek rašireno razmišljanje kako postoji samo jedan znakovni jezik.

Najavili su i efsli konferenciju sljedeću godinu u Zagrebu.

Prevoditeljski tim bio je sastavljen od kolegica i kolega koji i inače prevode na Hrvatskoj radioteleviziji, stoga hvala - Maji, Dorijani, Nenadu, Ireni, Nives, Nadiji i Marini!

Cijelu snimku gostovanja možete pogledati na našoj web stranici.

Uslijedio je i intervju za Hrvatski radio Prvi program i emisiju "Šesto čulo" u kojem su Nives Gotovac i Nadija Lovreković razgovarale o projektima i aktivnostima koje provodi Društvo. Naglasile su važnost projekta Znakujmo u kojem su nastali udžbenici za učenje hrvatskog znakovnog jezika. Udžbenici su usklađeni s ZEROJ-em (Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike) i to su prvi takvi udžbenici u Hrvatskoj. Trenutno je u fazi izrada udžbenika B1 razine. Sva tri udžbenika imaju strukturu, standardizaciju, objektivan opis vještina, te uključuju i kulturu Gluhih kako bi olakšali učenje na europskoj razini i osigurali da učenici steknu kompetencije usporedive s onima u drugim jezicima.

Spomenule su i aktivnosti projekta Znakovi inkluzije u sklopu kojeg se održavaju radionice o znakovnom jeziku i kulturi Gluhih za širu javnost. U projekt su uključeni i studenti volonteri. Na radionicama se koriste materijali, prethodno spomenuti udžbenici, s kojima se kroz inkluzivni pristup omogućuje čujućima upoznavanje s jezikom i kulturom Gluhih kako bi se stvorila sredina koja će biti tolerantnija, koja će poticati empatiju i koja će smanjiti socijalnu izolaciju Gluhih osoba.

OD PRIZNANJA DO SLUŽBENOG JEZIKA

Europska unija gluhih - EUD pokrenula je kampanju priznavanja znakovnih jezika država članica još davno. Njihov stalni politički angažman u institucijama Europske unije rezultirao je važnom publikacijom objavljenom u studenom ove godine pod naslovom. *“From recognition to officialisation: An European evolution of sign language rights”*, (Od priznanja do službenog jezika: Europska evolucija prava na znakovni jezik). Ova je knjiga prekretnica u zagovaranju lingvističkih prava s obzirom na to da poziva ne samo na priznavanje znakovnih jezika u Europskoj uniji već punu službenu ravnopravnost nacionalnih znakovnih jezika.

Cijeli proces počeo je još 2016. godine kada je, tadašnja, zastupnica Europskog parlamenta Helga Stevens organizirala skup pod nazivom: “Multilingualism and equal rights in the EU: the role of sign languages” (Višejezičnost i jednaka prava u EU: uloga znakovnih jezika). Tada je po prvi put pokazana snaga zajednice i osigurano prevođenje na 31 nacionalni i regionalni znakovni jezik uz 24 govorna jezika, dokazujući da je puna inkluzija i tehnički i politički izvediva.

No, koja je razlika između priznanja i službenog jezika? Sve države članice EU zakonski su priznale svoje nacionalne znakovne jezike. Ono što EUD dalje zagovara je njihov službeni status, kako bi se gluhim građanima omogućila interakcija s institucijama na njihovom jeziku pod istim uvjetima kao i korisnicima govornih jezika. Za to je potrebno izmijeniti Uredbu 1/1958 na razini EU, što je cilj EUD-a.

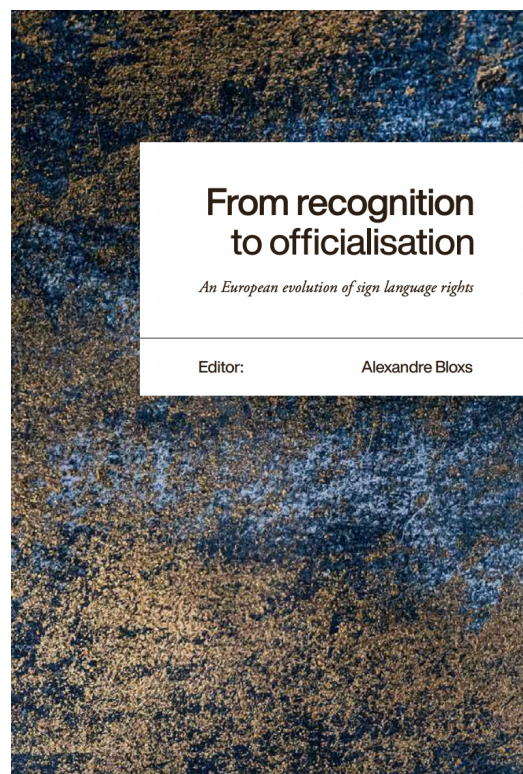
Ono što gluhe građane stavlja u donekle nejasan položaj naziva se “paradoksom dvojnosti”. Naime, gluhe osobe su istovremeno i osobe s invaliditetom i kulturno jezična manjina. pristupi koji su usmjereni na invaliditet zanemaruju jezični identitet, a oni isključivo manjinski ne rješavaju barijere pristupačnosti.

Možda vam i dalje nije najjasnija poveznica s nama prevoditeljima, iako je ona uistinu od iznimne važnosti. U knjizi se naglašava potreba za profesionalizacijom prevoditelja s obzirom na to da EUD raspolaže podacima kako i dalje vlada ozbiljan nedostatak visokoobrazovanih prevoditelja. Osim toga velike su razlike u omjeru gluhih osoba

naspram prevoditelja pa prema podacima u nekim državama na jednog prevoditelja dolazi samo osam gluhih, dok je u nekima taj omjer frapantnih 2500 gluhih osoba na jednog prevoditelja. EUD ističe kako je uskraćivanje profesionalnog prijevoda oblik diskriminacije prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te je nužno osigurati sveučilišno obrazovanje i adekvantne radne uvjete kako bi se prevladala trenutna kriza nedostatka kadra.

EUD nezaustavljivo nastavlja svoju kampanju s ciljem uključivanja 29 nacionalnih znakovnih jezika uz postojeća 24 govorna jezika u službene jezike Europske unije.

Nama je to samo dodatan poticaj jer potvrđuje kako je naša profesija stup ostvarivanja temeljnih ljudskih prava. Put od priznavanja do službenog statusa ne ovisi samo o zakonima, već i o osnaživanju prevoditeljske zajednice i ustrajnosti u zahtjevima za visokim standardima struke.

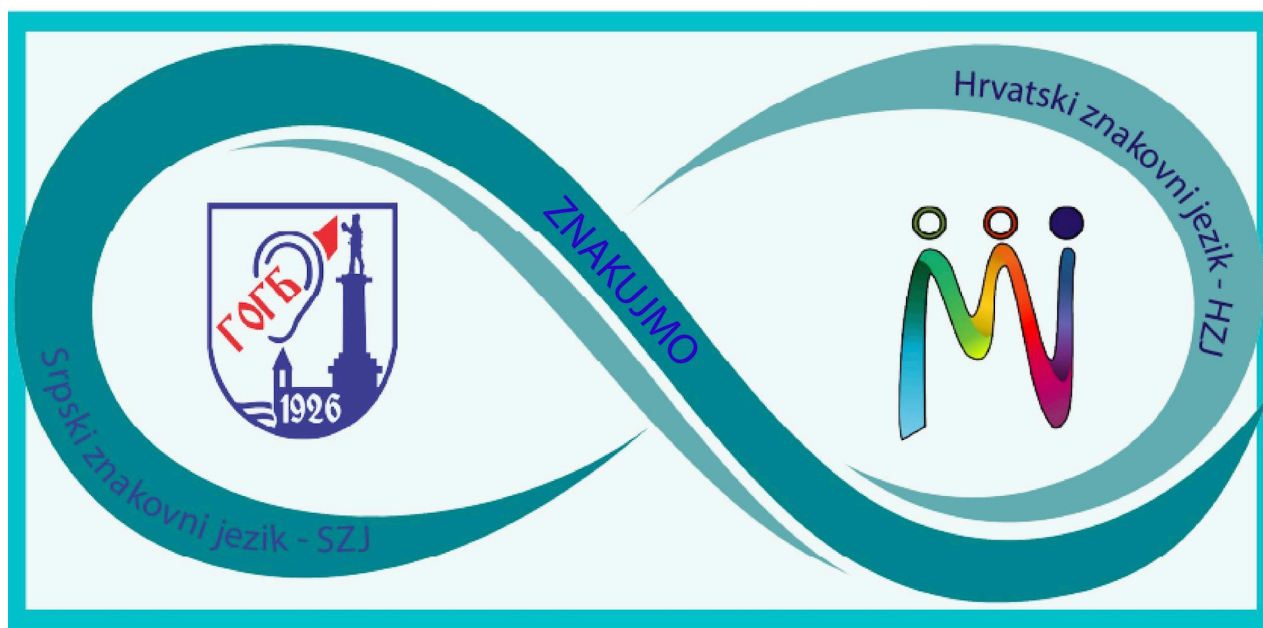
ZNAKUJMO

Projekt “Znakujmo”, nastavak je projekta “Dostizanje kvaliteta u nastavi znakovnih jezika” u sklopu kojih su napravljeni udžbenici A1 i A2 razine. On nastaje kao odgovor na dugogodišnje potrebe u području poučavanja srpskog znakovnog jezika i hrvatskog znakovnog jezika, osobito kada je riječ o mogućnostima učenja na srednjoj razini i dostupnosti kvalitetnih nastavnih materijala.

U Hrvatskoj i Srbiji interes za učenje znakovnih jezika postoji kontinuirano, a među polaznicima su roditelji gluhe djece, članovi obitelji, studenti različitih usmjerenja, stručnjaci koji rade s gluhim i nagluhim osobama te osobe koje se žele profesionalno razvijati u području prevođenja. Unatoč potražnji, mogućnosti učenja često su ograničene jer nedostaje sustavno strukturiran kurikulum usklađen s međunarodno priznatom razinom jezičnog postignuća, kao i pedagoško-didaktički materijali koji bi omogućili dosljedno napredovanje.

Znakujmo se temelji na ideji da učenje znakovnog jezika treba biti prepoznato i organizirano kao učenje jezika u punom smislu te riječi, s jasnim ishodima, ujednačenim pristupom kurikulumu i transparentnim vrednovanjem znanja. U tom je smislu ključno usklađivanje s Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike - ZEROJ-em, koji omogućuje standardizirano praćenje napretka, usporedivost razina i jasniju strukturu poučavanja. Projekt stoga usmjerava napore na izradu nastavnog plana i programa za razinu B1 učenja srpskog i hrvatskog znakovnog jezika, čime se otvara prostor za sustavan prijelaz s početnih razina na srednju razinu jezične kompetencije.

Takav materijal predstavlja ključni resurs za polaznike, ali i za edukatore, jer omogućuje ujednačenost u nastavi, veću predvidljivost procesa učenja te dugoročnu primjenjivost u različitim kontekstima, uključujući organizacije zajednice gluhih i nagluhih osoba, obrazovne institucije i programe osposobljavanja za prevoditelje. Posebno je važno

Sufinansira
Evropska Unija

istaknuti da u Hrvatskoj i Srbiji trenutno ne postoje udžbenici i strukturirani materijali za ovu razinu učenja, pa projekt popunjava vidljivu prazninu u obrazovnom sustavu i praksi.

Projekt također snažno naglašava ulogu gluhih edukatora u poučavanju znakovnih jezika. U mnogim europskim zemljama već je dugo uobičajeno da nastavu znakovnog jezika provode gluhe osobe uz odgovarajuću edukaciju, no u Hrvatskoj i Srbiji formalno obrazovanje za nastavnike znakovnog jezika nije uspostavljeno. Zbog toga kvaliteta nastave često ovisi o individualnim iskustvima i resursima organizacija. Znakujmo planira dodatno osnažiti gluhe edukatore kroz stručno osposobljavanje za rad prema novom nastavnom planu i uz korištenje udžbenika za razinu B1. Time se ne doprinosi samo kvaliteti poučavanja, nego i jačanju profesionalnih kapaciteta gluhih i nagluhih osoba, što ima širi društveni učinak u području inkluzije i zapošljivosti.

Važan kontekst projekta jest prethodno uspješno iskustvo u Erasmus+ okviru, u kojem je već postavljen temelj za razvoj nastavnih materijala i obuka za gluhe edukatore na početnim razinama. "Znakujmo" predstavlja logičan i nužan nastavak tog rada, jer omogućuje održiv razvoj nastavnih programa i kontinuirano učenje iznad početnih razina. Takav kontinuitet posebno je važan za odrasle polaznike koji žele dugoročno usvajati znakovni jezik, kao i za one koji se pripremaju za profesionalne uloge u sustavu podrške gluhim i nagluhim osobama.

Projekt je relevantan i za akademsku zajednicu. U Hrvatskoj postoji interes studenata za učenje hrvatskog znakovnog jezika unutar sveučilišnog okruženja, no nedostatak nastavnih materijala za više razine učenja predstavlja ograničenje. Slični izazovi postoje i na univerzitetskoj razini u Srbiji, gdje predavači i studenti nemaju dostupne ZEROJ-u prilagođene resurse. Razvoj udžbenika i kurikuluma na razini B1 može tako poslužiti i kao oslonac u daljnjem razvoju nastavnih sadržaja te kao poticaj za snažnije institucionalno prepoznavanje znakovnih jezika.

Transnacionalna suradnja između organizacija iz Srbije i Hrvatske dodatno jača kvalitetu i održivost projekta. Partneri dijele iskustvo izrade nastavnih materijala i rada s edukatorima, a zajednički rad omogućuje razmjenu znanja, usklađivanje pristupa te razvoj rješenja koja odgovaraju sličnim izazovima u obje zemlje. Usklađivanje s međunarodnim standardima olakšava prepoznavanje stečenih kompetencija na širem europskom prostoru, a istodobno doprinosi razvoju inkluzivnih obrazovnih praksi i jačanju zajednica gluhih i nagluhih osoba.

Projekt "Znakujmo" je, u svojoj suštini, projekt koji istovremeno razvija obrazovne resurse, standardizira učenje znakovnih jezika i osnažuje gluhe edukatore kao nositelje znanja i prakse. Dugoročni učinak očekuje se kroz podizanje kvalitete tečajeva, veću dostupnost srednje razine učenja, jačanje kompetencija edukatora i stvaranje temelja za daljnji razvoj nastavnih materijala. Time projekt doprinosi ne samo obrazovanju odraslih, nego i širem cilju društvene uključenosti, poštivanja jezičnih prava i stvaranja uvjeta za ravnopravno sudjelovanje gluhih i nagluhih osoba u obrazovnom i društvenom životu.

SMJERNICE SVIMA SVUGDJE

Projekt **Smjernice svima svugdje**, čiji je prijavitelj Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika, nastao je kao odgovor na prepoznatu potrebu za stvaranjem jedinstvenog, jasnog i široko primjenjivog standarda za izradu inkluzivnih titlova u Hrvatskoj. Projekt se provodi u partnerstvu s Filozofskim fakultetom u Rijeci - Katedrom za translatologiju i udrugom Kultura svima svugdje, uz suradnju stručnjaka iz područja titlanja i audiovizualne prilagodbe. Dodatnu podršku projektu pružaju Hrvatski savez gluhih i nagluhih i Hrvatska radiotelevizija.

Posebna snaga projekta leži u njegovu projektnom timu, koji okuplja iskusne profesionalce iz različitih područja. Tim čine dugogodišnje prevoditeljice hrvatskog znakovnog jezika, znanstvenice i sveučilišne profesorice iz područja lingvistike, translatologije i kroatistike, stručnjakinje za audiovizualno prevođenje i titlanje, kulturologinja s višegodišnjim iskustvom u razvoju inkluzivnih kulturnih programa, kao i gluhe osobe aktivno uključene u projektni rad. Dodatnu vrijednost donosi i uključivanje mlađih prevoditelja s formalnim obrazovanjem u području inkluzivnog prevođenja, čiji je akademski rad poslužio kao jedan od poticaja za pokretanje samog projekta.

Projekt polazi od činjenice da u Hrvatskoj trenutačno postoji više različitih uputa i smjernica za izradu titlova, koje se koriste paralelno, bez jasne koordinacije. Takvo stanje u praksi može dovesti do neujednačene kvalitete, terminološke i tehničke nedosljednosti te otežanog razumijevanja sadržaja za gluhe i nagluhe osobe. Cilj projekta stoga nije samo izrada još jednog dokumenta, nego stvaranje standarda koji će biti prepoznat, prihvaćen i primjenjivan u različitim kontekstima – od televizijskog i filmskog programa, preko kazališta i knjižnica, do akademske zajednice i obrazovanja budućih stručnjaka.

Projektne aktivnosti započinju analizom postojećeg stanja, uključujući proučavanje nacionalnih, europskih i međunarodnih smjernica te primjera dobre prakse. Na temelju te analize projektni tim prolazi dodatnu edukaciju iz područja izrade titlova, s ciljem osiguravanja metodološke i tehnološke utemeljenosti budućih Smjernica. Slijedi izrada samih Smjernica, njihovo pisanje i grafičko oblikovanje, uz planiranu dostupnost u tiskanom i digitalnom obliku.

Važan dio projekta čini i diseminacija. Nakon izrade Smjernica organiziraju se javna predstavljanja i aktivnosti prijenosa znanja, uključujući radionice i edukacije u udrugama gluhih i nagluhih osoba, kulturnim institucijama, medijskim kućama i na sveučilištima. Cilj tih aktivnosti nije samo upoznavanje javnosti s dokumentom, nego i poticanje njegove stvarne primjene u praksi te zagovaranje inkluzivnih standarda u kulturi i medijima.

Projekt je usmjeren prema više ciljnih skupina. U središtu su gluhe i nagluhe osobe kao krajnji korisnici, kojima će ujednačene Smjernice omogućiti kvalitetniji i razumljiviji pristup

kulturnim i medijskim sadržajima. Istodobno, projekt se obraća i izrađivačima titlova, kulturnim i medijskim radnicima, kao i onima koji tek ulaze u područje inkluzivnih praksi. Dugoročno, koristi projekta osjećat će i šira zajednica, jer veća dostupnost vodi većoj prisutnosti gluhih i nagluhih osoba u kulturnom životu, a time i većoj društvenoj senzibilizaciji.

Komunikacija projekta osmišljena je tako da sama po sebi bude primjer inkluzivne prakse. Svi sadržaji komuniciraju se uz titlove i prijevod na hrvatski znakovni jezik, koristeći provjerene modele razvijene u postojećim inkluzivnim kulturnim programima. Poseban naglasak stavljen je na vizualni identitet projekta, s obzirom na važnost vizualne komunikacije za zajednicu Gluhih, ali i na potrebu prepoznatljivosti i povjerenja u široj javnosti.

Očekivani rezultati projekta uključuju ne samo izradu Smjernica, već i njihovu aktivnu primjenu u inkluzivnim kulturnim programima, provedbu edukacija i radionica, lobiranje za institucionalno prihvaćanje standarda te osnaživanje gluhih osoba uključenih u projekt. Projekt je osmišljen tako da bude kvalitetno vođen na programskoj, administrativnoj i financijskoj razini, uz redovitu suradnju članova tima, često i u online okruženju, čime se potiče decentralizacija i dostupnost.

Zaključno, projekt Smjernice svima svugdje predstavlja važan iskorak prema sustavnom i održivom razvoju inkluzivnih titlova u Hrvatskoj. Njegova vrijednost ne očituje se samo u konačnom dokumentu, nego i u procesu njegova nastanka, koji uključuje interdisciplinarnu suradnju, aktivno sudjelovanje zajednice Gluhih i jasnu usmjerenost prema društvu u kojem je dostupnost sadržaja temeljno pravo, a ne iznimka.

ZNAKOVI INKLUZIJE

Projekt „Znakovi inkluzije: radionice hrvatskog znakovnog jezika i kulture Gluhih“ usmjeren je na promicanje prava i društvene uključenosti gluhih i nagluh osoba kroz sustavne radionice hrvatskog znakovnog jezika i upoznavanje kulture Gluhih. Riječ je o projektu koji znakovni jezik ne promatra isključivo kao komunikacijski alat, već kao ključni element identiteta kulturno-jezične manjine, čije je pravo na vlastiti jezik temeljno ljudsko pravo.

Radionice predstavljaju važan korak u podizanju razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom, osobito gluhih i nagluh osoba, te izravno doprinose ostvarivanju ciljeva sadržanih u nacionalnim i lokalnim strateškim dokumentima usmjerenima na zaštitu od diskriminacije, nasilja i društvene isključenosti. Projekt se uklapa i u širi europski i međunarodni okvir koji prepoznaje znakovne jezike kao prirodne jezike zajednica Gluhih te naglašava obvezu država da osiguraju obrazovanje, informacije i javne usluge dostupne na znakovnom jeziku.

Gluhe i nagluhe osobe u Hrvatskoj predstavljaju kulturno-jezičnu manjinu čiji jezik i kultura još uvijek nisu dovoljno prepoznati u širem društvenom kontekstu. Niska razina svijesti o hrvatskom znakovnom jeziku i kulturi Gluhih rezultira brojnim preprekama u svakodnevnom životu, od obrazovanja i zapošljavanja do pristupa informacijama i sudjelovanja u društvenim aktivnostima. Iako je Zakonom o hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih i gluhoslijepih osoba u Republici Hrvatskoj iz 2015. godine zajamčeno pravo gluhih osoba na korištenje HZJ-a te na obrazovanje i informacije na tom jeziku, praksa pokazuje da provedba tih prava i dalje nailazi na ozbiljne poteškoće.

Jedan od ključnih problema jest nedostatak sustavne edukacije o HZJ-u i kulturi Gluhih unutar visokoobrazovnih institucija. U Hrvatskoj ne postoji studij koji bi se cjelovito bavio ovim područjem, što dodatno otežava razumijevanje diskriminacije i marginalizacije s kojom se zajednica Gluhih suočava. Uz to, manjak educiranih i certificiranih prevoditelja HZJ-a dovodi do situacija u kojima ulogu prevoditelja preuzimaju osobe bez odgovarajućih kompetencija. Takva praksa ne samo da narušava kvalitetu komunikacije, već i dovodi u pitanje status HZJ-a kao punopravnog jezika s vlastitom gramatikom i sintaksom.

Nerazumijevanje činjenice da se radi o zasebnom jeziku vidljivo je i u načinu na koji institucije i poslodavci angažiraju prevoditelje HZJ-a. Često se ne provjeravaju

kvalifikacije niti se zahtijevaju relevantni certifikati, što dodatno produbljuje nejednakost i doprinosi osjećaju isključenosti gluhih i nagluhih osoba. Posljedica takvih praksi jest položaj ove zajednice kao jedne od najmarginaliziranijih skupina u društvu, ne samo unutar populacije osoba s invaliditetom, već i u širem društvenom okviru.

U tom kontekstu projekt Znakovi inkluzije odgovara na stvarnu i dugotrajnu potrebu za sustavnim podizanjem svijesti o HZJ-u i kulturi Gluhih. Radionice su osmišljene tako da sudionicima ne pružaju samo osnovna jezična znanja, već i dublje razumijevanje kulturnih, društvenih i institucionalnih izazova s kojima se Gluhi suočavaju. Kroz izravnu interakciju s gluhim osobama sudionici stječu iskustvo koje nadilazi teorijsko znanje i omogućuje razvoj empatije, razumijevanja i odgovornosti.

Posebna vrijednost projekta očituje se u uključivanju studenata različitih društveno-humanističkih i pomagačkih studija, koji se pripremaju za rad s djecom, osobama s invaliditetom i drugim ranjivim skupinama. Sudjelovanjem u radionicama stječu praktična znanja i vještine koje će im biti od ključne važnosti u budućem profesionalnom radu, ali i razvijaju senzibilitet za inkluzivno djelovanje u zajednici.

Radionice su organizirane u skladu s ritmom akademske godine i provode se kontinuirano kroz dulje vremensko razdoblje, čime se osigurava dovoljan fond sati za ozbiljnije učenje jezika. Nastavni sadržaj temelji se na udžbeniku HZJ-a usklađenom sa Zajedničkim europskim referentnim okvirom za jezike - ZEROJ-em, što predstavlja značajan metodološki iskorak u području poučavanja HZJ-a. Redoviti susreti s gluhim osobama omogućuju polaznicima praktičnu primjenu naučenog gradiva, dok strukturirani scenariji i tematski upitnici služe kao alat za sustavno upoznavanje jezičnih i kulturnih specifičnosti zajednice Gluhih.

Ovakav didaktičko-metodološki pristup čini projekt inovativnim u hrvatskom kontekstu. Integracijom jezika, kulture i izravne interakcije stvara se obrazovno okruženje koje ne samo da prenosi znanje, već potiče promjenu stavova i dugoročno djelovanje. Digitalni resursi i materijali razvijeni tijekom provedbe projekta ostaju dostupni zajednici, čime se osigurava njegov trajni učinak i mogućnost daljnjeg širenja.

Projekt "Znakovi inkluzije" izravno uključuje širok raspon polaznika i volontera različitih dobnih skupina i profesionalnih profila, dok neizravni korisnici obuhvaćaju njihove obitelji, radne i obrazovne sredine, akademsku zajednicu i širu javnost. Na taj se način znanje i svijest o HZJ-u i kulturi Gluhih šire izvan okvira samih radionica i postaju dio šire društvene dinamike.

Ulaganjem u projekte poput ovoga stvaraju se temelji za društvo koje ne ostaje na razini zakonskih normi, već ih dosljedno provodi u svakodnevnoj praksi. "Znakovi inkluzije" tako predstavljaju važan doprinos razvoju inkluzivnijeg, pravednijeg i solidarnijeg društva, u kojem je pravo na jezik, komunikaciju i sudjelovanje prepoznato kao zajednička vrijednost.

